

Nr 15

Laguskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973: 15 angående godkännande av vissa internationella överenskommelser på den intellektuella äganderättens område, m. m., jämte motioner.

Genom en den 2 februari 1973 dagtecknad proposition, 1973: 15, har Kungl. Maj:t under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden föreslagit riksdagen att

dels antaga i propositionen framlagda förslag till

1. lag om ändring i lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk,
2. lag om ändring i lagen (1960: 730) om rätt till fotografisk bild,

dels godkänna

1. den i Paris den 24 juli 1971 reviderade Bernkonventionen den 9 september 1886 för skydd av litterära och konstnärliga verk,
2. den i Paris den 24 juli 1971 reviderade Världskonventionen om upphovsrätt den 6 september 1952 jämte tilläggsprotokoll 1 och 2.

De motionsyrkanden som väckts i anledning av propositionen redovisas på s. 10.

Synpunkter i ärendet har inför utskottet framförts av dels företrädare för Dialekt- och ortsnamnsarkiven samt svenskt visarkiv (DOWA), dels företrädare för Sveriges författarförbund.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag att riksdagen skall godkänna den i Paris år 1971 reviderade Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk och den vid samma tillfälle reviderade Världskonventionen om upphovsrätt. Vidare läggs fram förslag till lag om ändring i lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk och i lagen (1960: 730) om rätt till fotografisk bild. Den nya lagstiftningen föranleds dels av tillträdet till Paristexten av Bernkonventionen, dels av att nya regler ansetts erforderliga beträffande upphovsrätt till allmänna handlingar.

I fråga om Bernkonventionens materiellrättsliga delar gäller att Sverige sedan år 1961 är bundet av den text som konventionen erhöi vid en revisionskonferens i Bryssel år 1948. I förhållande till Brysselfexten

innehåller den nya texten — som i denna del är identisk med den som antogs vid en revisionskonferens i Stockholm år 1967 — ändrade regler bl. a. i fråga om konventionens tillämpningsområde, upphovsmannens rätt att mångfaldiga sitt verk och filmavtal. För Sveriges anslutning till konventionen i dessa delar krävs vissa mindre ändringar i den gällande upphovsrättsliga lagstiftningen.

1971 års revision av Bernkonventionen och Världskonventionen avsåg framför allt att i konventionerna införa särskilda regler om utvecklingsländernas rättigheter för att ge dessa länder möjlighet att tillämpa ett mindre omfattande upphovsrättsligt skydd än som föreskrivs i konventionernas huvudtexter. Sålunda ger reglerna utvecklingsländerna möjlighet att under vissa förutsättningar meddela tvångslicens avseende översättning eller mångfaldigande av verk.

I propositionen föreslås vidare nya regler i fråga om upphovsrätten till handlingar som upprättats av myndighet. Sådana handlingar är i dag, med undantag för vissa officiella kartor, inte föremål för upphovsrätt. Det föreslås nu som huvudregel att bara författningar, beslut och yttranden av myndighet skall helt undantas från upphovsrätt. Övriga av myndighet upprättade handlingar föreslås skola få ett visst skydd. Detta innebär att handlingarna i fråga skall få återges fritt men att upphovsmannens s. k. ideella rätt skall iakttas. För vissa grupper av verk inom denna kategori föreslås emellertid ett fullständigt upphovsrättsligt skydd, vilket innebär att handlingarna inte får återges utan samtycke av rättsinnehavaren. Vidare föreslås bl. a. regler i den upphovsrättsliga lagstiftningen om att allmän handling alltid utan hinder av upphovsrätt skall tillhandahållas på sätt tryckfrihetsförordningen föreskriver.

Lagförslagen

De vid propositionen fogade lagförslagen är av följande lydelse.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk,

dels att 8, 9, 19, 21, 24, 25, 39, 45—49, 58, 60 och 61 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 24 a §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §.

Ett verk anses offentligtgjort, då det lovligen gjorts tillgängligt för allmänheten.

Verket anses utgivet, då exemplar därav *lovligen* förts i handeln eller eljest blivit spridda till allmänheten.

Verket anses utgivet, då exemplar därav *med upphovsmannens samtycke* förts i handeln eller eljest blivit spridda till allmänheten.

9 §.

Handlingar, upprättade hos myndighet som avses i 2 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen, äro icke föremål för upphovsrätt.

Utan hinder av vad sålunda är stadgat må upphovsrätt göras gällande till officiell karta, *upprättad inom rikets allmänna kartverk, sjökartverket eller sjöfartsstyrelsen.*

Författningar, beslut av myndighet, av svensk myndighet avgivna yttranden samt officiella översättningar av sådana texter äro icke föremål för upphovsrätt.

Utan hinder av vad sålunda är stadgat må upphovsrätt göras gällande till officiell karta, *alster av bildkonst, musikaliskt verk och diktverk i den mån sådant verk ingår i handling som avses i första stycket. Alster av bildkonst, musikaliskt verk och diktverk må dock återgivnas utan upphovsmannens samtycke. För sådant återgivande äger upphovsmannen rätt till ersättning, såvida icke verket återgives i samband med myndighets verksamhet. Ersättning utgår ej heller om verket återgives i samband med redogörelse för mål eller ärende i vilket verket förekommit och det sker endast i den omfattning som betingas av ändamålet*

Nuvarande lydelse

Har utgiven mindre dikt eller del av dikt blivit tonsatt, må den som text till det musikaliska verket återgivas i samband med notskrift och framföras offentligt, såframt ej förbud däremot utsatts vid utgivandet. För återgivande eller framförande som nu sagts äger diktens upphovsman rätt till ersättning.

Då ett musikaliskt verk framföres med text, må till bruk för åhörarna texten återgivas i konsertprogram eller dylikt.

21 §.

Vid återgivande genom ljudradio, television eller film av dagshändelse må korta avsnitt av verk som framföres eller visas såsom ett led i dagshändelsen medtagas.

Föreslagen lydelse

med redogörelsen.

Vid återgivande enligt andra stycket äga bestämmelserna i 26 § motsvarande tillämpning.

19 §.

Vid information om dagshändelse genom ljudradio, television, direkt överföring eller film må verk som synes eller höres under dagshändelsen återgivas i den omfattning som betingas av informationssyftet.

24 §.

Annan hos svensk myndighet upprättad handling än som avses i 9 § första stycket må återgivas utan upphovsmannens samtycke. Vad nu sagts gäller dock icke officiell karta, teknisk förebild, verk som framställts för undervisning eller utgör resultat av vetenskaplig forskning, alster av bildkonst, musikaliskt verk, diktverk eller verk, varav exemplar i samband med affärsverksamhet genom myndighets försorg tillhandahålles allmänheten.

Vad som muntligen eller skriftligen anföres inför myndighet eller i statlig eller kommunal representation eller vid offentlig överläggning om allmänna angelägenheter må återgivas utan upphovsmans samtycke; dock att utlåtanden, såsom bevis åberopade skrifter och

Vad som muntligen eller skriftligen anföres inför myndighet eller i statlig eller kommunal representation eller vid offentlig överläggning om allmänna angelägenheter må *likaledes* återgivas utan upphovsmans samtycke; dock att utlåtanden, såsom bevis åberopade

Nuvarande lydelse

dylikt må återgivas allenast i samband med redogörelse för mål eller ärende vari de förekommit och i den omfattning som betingas av ändamålet med redogörelsen. Upphovsman äger ensam utgiva samling av sina anföranden.

Föreslagen lydelse

skrifver och dylikt må återgivas allenast i samband med redogörelse för mål eller ärende vari de förekommit och i den omfattning som betingas av ändamålet med redogörelsen. Upphovsman äger ensam utgiva samling av sina anföranden.

24 a §.

Allmän handling skall utan hinder av upphovsrätt tillhandahållas i den ordning 2 kap. tryckfrihetsförordningen stadgar.

25 §.

Sedan upphovsmannen överlåtit exemplar av konstverk eller verket utgivits, må exemplar, som överlåtit eller omfattas av utgivningen, spridas vidare samt verket visas offentligt. *Verket* må ock medtagas vid inspelning av film eller televisionsprogram, om återgivningen är av underordnad betydelse med hänsyn till filmens eller programmens innehåll.

Sedan upphovsmannen överlåtit exemplar av konstverk eller verket utgivits, må exemplar, som överlåtit eller omfattas av utgivningen, spridas vidare samt verket visas offentligt *på annat sätt än genom film eller i television.*

Konstverk som avses i första stycket må medtagas vid inspelning och visning av film eller televisionsprogram, om återgivningen är av underordnad betydelse med hänsyn till filmens eller programmens innehåll.

Konstverk, som ingår i en samling eller som utställs eller utbjudes till salu, må avbildas i katalog eller meddelande om utställningen eller försäljningen. Konstverk må även eljest avbildas, om det är stadigvarande anbragt på eller vid allmän plats utomhus.

Byggnad må fritt avbildas.

Byggnad må fritt avbildas.

39 §.

Överlåtelse av rätt till inspelning av litterärt eller konstnärligt verk på film omfattar rätt att genom filmen på biograf, i television eller annorledes göra verket tillgängligt för allmänheten. Vad sålunda stadgats gäller icke musikaliskt verk.

Överlåtelse av rätt till inspelning av litterärt eller konstnärligt verk på film omfattar rätt att genom filmen på biograf, i television eller annorledes göra verket tillgängligt för allmänheten *samt att i filmen återgiva talade inslag i text eller översätta dem till annat språk.* Vad sålunda stadgats gäller icke musikaliskt verk.

45 §.

En utövande konstnärns framförande av ett litterärt eller konstnärligt verk må icke utan hans samtycke upptagas på grammofonskiva, film el-

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

ler annan anordning, genom vilken det kan återgivnas och ej heller ut-sändas i ljudradio eller television eller genom direkt överföring göras tillgängligt för allmänheten.

Ej må framförande, som upptagits på anordning varom i första stycket sägs, utan konstnärens samtycke överföras från en sådan anordning till en annan, förrän tjugufem år förflutit efter det år, då upptagningen ägde rum.

Beträffande upptagning, utsändning och överföring, som avses i denna paragraf, skall vad i 3 §, 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17, 20 och 21 §§, 22 § första stycket, 27—29 samt 41 och 42 §§ sägs äga motsvarande tillämpning.

Beträffande upptagning, utsändning och överföring, som avses i denna paragraf, skall vad i 3 och 9 §§, 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17, 20 och 21 §§, 22 § första stycket, 24, 24 a, 27—29 samt 41 och 42 §§ sägs äga motsvarande tillämpning.

46 §.

Grammofonskiva eller annan anordning, på vilken ljud upptagits, må ej utan framställarens samtycke eftergöras förrän tjugufem år förflutit efter det år, då upptagningen ägde rum. Såsom eftergörande anses även att upptagningen överföres från en sådan anordning till en annan.

Beträffande förfarande, som enligt denna paragraf är beroende av framställares samtycke, skall vad i 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17 och 21 §§ samt 22 § första stycket sägs äga motsvarande tillämpning.

Beträffande förfarande, som enligt denna paragraf är beroende av framställares samtycke, skall vad i 9 §, 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17 och 21 §§, 22 § första stycket samt 24 och 24 a §§ sägs äga motsvarande tillämpning.

47 §.

Användes anordning som i 46 § sägs vid ljudradio- eller televisionsut-sändning, skall, om utsändningen äger rum inom tid som i nämnda paragraf stadgas, ersättning utgå till framställaren ävensom till utövande konstnär, vars framförande upptagits på anordningen. Hava två eller flera konstnärer samverkat vid framförandet, kan dem tillkommande rätt endast göras gällande av dem gemensamt. Gentemot radio- eller televisionsföretaget göres utövande konstnärs rätt gällande genom framställaren.

Bestämmelserna i 14 § första stycket samt 20 och 21 §§ skola äga motsvarande tillämpning i fall som avses i denna paragraf. Beträffande utövande konstnärs rätt skola jämväl föreskrifterna i 27—29, 41 och 42 §§ i motsvarande mån gälla.

Bestämmelserna i 9 §, 14 § första stycket samt 20, 21 och 24 §§ skola äga motsvarande tillämpning i fall som avses i denna paragraf. Beträffande utövande konstnärs rätt skola jämväl föreskrifterna i 27—29, 41 och 42 §§ i motsvarande mån gälla.

Vad i denna paragraf stadgas gäller icke ljudfilm.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

48 §.

Ljudradio- eller televisionsutsändning må icke utan radio- eller televisionsföretagets samtycke återutsändas eller upptagas på anordning, genom vilken den kan återgivas. Utan sådant samtycke må ej heller televisionsutsändning återgivas för allmänheten i biograf eller därmed jämförlig lokal.

Ej må utsändning, som upptagits på anordning varom i första stycket sägs, utan radio- eller televisionsföretagets samtycke överföras från en sådan anordning till en annan förrän tjugufem år förflutit efter det år, då utsändningen ägde rum.

Vad i 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17, 20 och 21 §§ samt 22 § första stycket sägs skall äga motsvarande tillämpning i fall som avses i denna paragraf.

Vad i 9 §, 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17, 20 och 21 §§, 22 § första stycket samt 24 och 24 a §§ sägs skall äga motsvarande tillämpning i fall som avses i denna paragraf.

49 §.

Katalog, tabell eller annat dylikt arbete, vari sammanställts ett stort antal uppgifter, må ej utan framställarens samtycke eftergöras, förrän tio år förflutit efter det år, då arbetet utgavs.

Vad i 11 § första stycket och 14 § sägs skall äga motsvarande tillämpning beträffande arbete som avses i denna paragraf. Är sådant arbete eller del därav föremål för upphovsrätt, må den ock göras gällande.

Vad i 9 §, 11 § första stycket samt 14, 24 och 24 a §§ sägs skall äga motsvarande tillämpning beträffande arbete som avses i denna paragraf. Är sådant arbete eller del därav föremål för upphovsrätt, må den ock göras gällande.

58 §.

Rätt domstol i mål om ljudradio- eller televisionsutsändning i strid mot denna lag är Stockholms rådhusrätt. Samma lag vare i mål om ersättning som avses i 14 § andra stycket, 16 §, 19 § första stycket, 22 § andra stycket eller 47 §.

Rätt domstol i mål om ljudradio- eller televisionsutsändning i strid mot denna lag är Stockholms tingsrätt. Samma lag vare i mål om ersättning som avses i 9 § andra stycket, 14 § andra stycket, 16 §, 22 § andra stycket eller 47 §.

60 §.

Vad i denna lag är stadgat om upphovsrätt är tillämpligt på verk av den som är svensk medborgare eller har *sitt hemvist* i Sverige, på verk av sådan statslös eller flykting, som här i riket har sin vanliga vistelseort, ävensom eljest på verk, som först utgivits i Sverige, på här utfört byggnadsverk och på konstverk, som *infogats* i här belägen byggnad.

Vad i denna lag är stadgat om upphovsrätt är tillämpligt på

1. verk av den som är svensk medborgare eller har *sin vanliga vistelseort* i Sverige,

2. verk som först utgivits i Sverige eller samtidigt i Sverige och utom riket,

3. filmverk vars producent har *sitt säte* eller *sin vanliga vistelseort* i Sverige,

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

4. här uppfört byggnadsverk,
5. konstverk som utgör del av här belägen byggnad eller på annat sätt är fast förenat med marken.

Vid tillämpning av första stycket 2. anses samtidig utgivning ha ägt rum, om verket utgivits i Sverige inom trettio dagar efter utgivning utomlands. Vid tillämpning av första stycket 3. anses, där ej annat visas, den vars namn på sedvanligt sätt utsatts på exemplar av filmverket som verkets producent.

Vad i 50 och 51 §§ stadgas äger tillämpning på varje litterärt eller konstnärligt verk, oberoende av dess ursprung.

61 §.

Föreskrifterna i 45—48 §§ äro tillämpliga på framförande, ljudupptagning samt ljudradio- och televisionsutsändning, som äger rum i Sverige.

Vad i 49 § stadgas är tillämpligt på arbete, framställt av svensk medborgare eller svensk juridisk person eller av den som har hemvist i Sverige eller av sådan statslös eller flykting, som här i riket har sin vanliga vistelseort, så ock eljest på arbete som först utgivits i Sverige.

Vad i 49 § stadgas är tillämpligt på arbete, framställt av svensk medborgare eller svensk juridisk person eller av den som här har sin vanliga vistelseort, så ock eljest på arbete som först utgivits i Sverige.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1973.

Den nya lagen skall tillämpas även på verk som tillkommit före ikraftträdandet, dock med följande undantag:

1) Exemplar av verk som framställts med stöd av äldre lag får fritt spridas och visas.

2) Har någon före ikraftträdandet tillverkat trycksats, kliché, form eller annat sådant hjälpmedel för att med stöd av äldre lag mångfaldiga visst verk, får han använda det för detta ändamål till utgången av år 1975 och fritt sprida och visa exemplar som framställts.

Vad sålunda stadgas om verk skall äga motsvarande tillämpning på framförande, ljudupptagning samt ljudradio- och televisionsutsändning som avses i 45—48 §§ ävensom på arbete som avses i 49 §.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1960: 730) om rätt till fotografisk bild

Härigenom förordnas, att 8, 12, 20 och 22 §§ lagen (1960: 730) om rätt till fotografisk bild skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Vid återgivande genom television eller film av dagshändelse må fotografisk bild som visas såsom ett led i dagshändelsen medtagas.

Föreslagen lydelse

8 §.

Vid information om dagshändelse genom television, direkt överföring eller film må fotografisk bild som synes under dagshändelsen återgivas i den omfattning som betingas av informationssyftet.

12 §.

I rättsvårdens och den allmänna säkerhetens intresse må fotografisk bild fritt utnyttjas.

I fråga om rätten till fotografisk bild skall vad i 9 och 24 §§ lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk är stadgat äga motsvarande tillämpning, varvid dock vad som där sägs om alster av bildkonst i stället skall gälla fotografisk bild som äger konstnärligt eller vetenskapligt värde.

Allmän handling skall utan hinder av rätt till fotografisk bild tillhandahållas i den ordning 2 kap. tryckfrihetsförordningen stadgar.

20 §.

Rätt domstol i mål om televisionsutsändning i strid mot denna lag är Stockholms rådhusrätt. Samma lag vare i mål om ersättning som avses i 7 eller 9 §.

Rätt domstol i mål om televisionsutsändning i strid mot denna lag är Stockholms tingsrätt. Samma lag vare i mål om ersättning som avses i 7 eller 9 § eller 12 § andra stycket.

22 §.

Denna lag äger tillämpning på fotografisk bild, framställd av den som är svensk medborgare eller

Denna lag äger tillämpning på
1. fotografisk bild, framställd av den som är svensk medborgare

Nuvarande lydelse

har hemvist i Sverige eller av sådan statslös eller flykting, som här i riket har sin vanliga vistelseort, ävensom eljest på fotografisk bild, som först utgivits i Sverige.

Föreslagen lydelse

eller har sin vanliga vistelseort i Sverige,

2. fotografisk bild, som först utgivits i Sverige eller samtidigt i Sverige och utom riket,

3. fotografisk bild som infogats i här belägen byggnad eller på annat sätt är fast förenad med marken.

Vid tillämpning av första stycket 2. anses samtidig utgivning ha ägt rum, om den fotografiska bilden utgivits i Sverige inom trettio dagar efter utgivning utomlands.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1973.

Den nya lagen skall tillämpas även på fotografisk bild som framställt före ikraftträdandet, dock med följande undantag:

1) Exemplar av fotografisk bild, som framställt med stöd av äldre lag, får fritt spridas och visas.

2) Har någon före ikraftträdandet tillverkat kliché eller annat sådant hjälpmedel för att med stöd av äldre lag mångfaldiga viss fotografisk bild, får han använda det för detta ändamål till utgången av år 1975 och fritt sprida och visa exemplar som framställt.

De internationella överenskommelserna

I fråga om lydelsen av den i Paris den 24 juli 1971 reviderade Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk samt den vid samma tillfälle reviderade Världskonventionen om upphovsrätt jämte tilläggsprotokoll 1 och 2 hänvisar utskottet till propositionen s. 178—282.

Motionsyrkandena

I motionen 1973: 1667 av herr Lundberg m. fl. (s) hemställs att riksdagen vid behandling av propositionen 1973: 15 måtte besluta den ändringen i förslaget till lag om ändring i upphovsrättslagen att 24 a § ändras därhän att det i stadgandet omtalade tillhandahållandet utan hinder av upphovsrätt endast får ske på sätt nu anges i 2 kap. 8 § tryckfrihetsförordningen.

I motionen 1973: 1680 av herr Sundman (c) hemställs att riksdagen vid behandlingen av propositionen beslutar

1. att 9 och 24 §§ förslaget till lag om ändring i upphovsrättslagen får följande som motionens förslag betecknade lydelse:

Kungl. Maj:ts förslag

Motionens förslag

9 §

*Författningar, beslut av myndighet, av svensk myndighet avgivna ytt-
randen samt officiella texter äro icke föremål för upphovsrätt.*

Utan hinder av vad sålunda är stadgat må upphovsrätt göras gällande till officiell karta, alster av bildkonst, musikaliskt verk och diktverk i den mån sådant verk ingår i handling som avses i första stycket. Alster av bildkonst, musikaliskt verk och diktverk må dock återgivnas utan upphovsmannens samtycke. För sådant återgivande äger upphovsmannen rätt till ersättning, såvida icke verket återgives i samband med myndighets verksamhet. Ersättning utgår ej heller om verket återgives i samband med redogörelse för mål eller ärende i vilket verket förekommit och det sker endast i den omfattning som betingas av ändamålet med redogörelsen.

Vid återgivande enligt andra stycket äga bestämmelserna i 26 § motsvarande tillämpning.

Utan hinder av vad sålunda är stadgat må upphovsrätt göras gällande till officiell karta, alster av bildkonst, musikaliskt verk och lyriskt verk i den mån sådant verk ingår i handling som avses i första stycket.

24 §

Annan hos svensk myndighet upprättad handling än som avses i 9 § första stycket må återgivnas utan upphovsmannens samtycke. Vad nu sagts gäller dock icke officiell karta, teknisk förebild, verk som framställts för undervisning eller utgör resultat av vetenskaplig forskning, alster av bildkonst, musikaliskt verk, diktverk eller verk, varav exemplar i samband med affärsverksamhet genom myndighets försorg tillhandahålles allmänheten.

Alster av bildkonst, musikaliskt verk och lyriskt verk som avses i 9 § andra stycket må återgivnas utan upphovsmannens samtycke. För sådant återgivande äger upphovsmannen rätt till ersättning; dock utgår ersättning ej om verket återgives i samband med myndighets verksamhet eller i samband med redogörelse för mål eller ärende i vilket verket förekommit och det sker endast i den omfattning som betingas av ändamålet med redogörelsen.

Annan hos svensk myndighet upprättad handling än som avses i 9 § första stycket må ock återgivnas utan upphovsmannens samtycke. Vad nu sagts gäller dock

*Kungl. Maj:ts förslag**Motionens förslag*

icke officiell karta, teknisk förebild, verk som framställts för undervisning eller utgör resultat av vetenskaplig forskning, alster av bildkonst, musikaliskt verk, *lyrisk verk* eller verk, varav exemplar i samband med affärsverksamhet genom myndighets försorg tillhandahålles allmänheten.

Vad som muntligen eller skriftligen anföres inför myndighet eller i statlig eller kommunal representation eller vid offentlig överläggning om allmänna angelägenheter må återgivas utan upphovsmans samtycke; dock att utlåtanden, såsom bevis åberopade skrifter och dylikt må återgivas allenast i samband med redogörelse för mål eller ärende vari de förekommit och i den omfattning som betingas av ändamålet med redogörelsen. Upphovsman äger ensam utgiva samling av sina anföranden.

2. att i 24 a § förslaget till lag om ändring i upphovsrättslagen införes ett undantag avseende sådan handling som myndighet framställt med särskilt tillstånd enligt 18 § andra stycket upphovsrättslagen .

3. att 22 § första stycket 3. förslaget till lag om ändring i fotografi-lagen får följande som motionens förslag betecknade lydelse:

22 §

Denna lag äger tillämpning på

1. fotografisk bild, framställd av den som är svensk medborgare eller har *sin vanliga vistelseort* i Sverige,

2. fotografisk bild, som först utgivits i Sverige *eller samtidigt i Sverige och utom riket*,

3. *fotografisk bild som infogats i här belägen byggnad eller på annat sätt är fast förenad med marken.*

Denna lag äger tillämpning på

1. fotografisk bild, framställd av den som är svensk medborgare eller har *sin vanliga vistelseort* i Sverige,

2. fotografisk bild, som först utgivits i Sverige *eller samtidigt i Sverige och utom riket*,

3. *fotografisk bild som infogats i här belägen byggnad eller annan med marken fast förenad anordning.*

Vid tillämpning — — — utgivning utomlands.

Pågående utredningsarbete

En översyn av de nordiska ländernas upphovsrättslagstiftning verkställs för närvarande av den år 1970 tillsatta *nordiska upphovsrättskommittén*. En sådan översyn har ansetts påkallad särskilt med hänsyn till den snabba tekniska utvecklingen under senare tid, t. ex. i form av datorer, TV-kassetter och telesatelliter (direktiven för de svenska sakkunniga i kommittén, se 1971 års riksdagsberättelse Ju 54).

Motiveringarna till lagförslagen m. m.

Propositionen innehåller två huvudavsnitt. Den inleds med en redogörelse för i första hand de lagstiftningsfrågor som sammanhänger med Sveriges tillträde till Paristexten av Bernkonventionen. En svensk anslutning till denna konventionstext påkallar dock endast vissa mindre ändringar i den gällande upphovsrättsliga lagstiftningen. I ett senare avsnitt av propositionen behandlas frågan om upphovsrätt till allmänna handlingar. De nya regler som föreslås i detta hänseende kan ses som en följd av vad som förekom i samband med riksdagsbehandlingen av 1960 års upphovsrättsliga lagstiftning. I denna del är de föreslagna ändringarna av mera genomgripande slag.

I det följande återger utskottet ur propositionen sådana avsnitt, som bedömts vara av särskilt intresse med hänsyn till innehållet i de väckta motionerna eller som eljest ansetts väsentliga för förståelsen av de framlagda lagförslagen. Det inledande huvudavsnittet (s. 13—18) upptar frågor som sammanhänger med ratifikationen och därav föranledda lagstiftningsåtgärder. I ett senare huvudavsnitt (s. 18—34) redovisas propositionens grunddrag i den del som rör frågan om upphovsrätt till allmänna handlingar.

Ratifikationsfrågan m. m.

Inledning

I propositionen lämnar föredragande statsrådet Lidbom inledningsvis följande orientering om vissa viktigare lagar och konventioner på upphovsrättens område.

Bestämmelser om den rätt som tillkommer författare, kompositörer och andra konstnärer m. fl. finns i lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen, URL). Till denna ansluter sig lagen (1960: 730) om rätt till fotografisk bild (fotografilagen, FotoL). I fråga om hos stats- eller kommunalmyndighet förvarade handlingar, dvs. allmänna handlingar, finns hos oss dessutom vissa bestämmelser av betydelse i upphovsrättsligt hänseende i tryckfrihetsförordningen (TF).

1960 års upphovsrättslagstiftning tillkom i nordiskt samarbete. Lagar som i det väsentliga överensstämmer med URL och FotoL genomfördes år 1961 i Danmark, Finland och Norge.

Upphovsrätten är ett område med stark internationell prägel. Av grundläggande betydelse för rättsområdets gestaltning i internationellt hänseende är den år 1886 tillkomna *Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk*. En redogörelse för huvuddragen av denna konvention i dess lydelse efter 1948 års revision har lämnats i

prop. 1960: 134. De till konventionen anslutna staterna bildar en union för ömsesidigt skydd av litterära och konstnärliga verk. Till Bernunionen är f. n. ett sextiotal stater anslutna, däribland de nordiska staterna. Bland dem står utanför märks Förenta staterna och Sovjetunionen.

Bernkonventionen har reviderats och kompletterats vid olika diplomatiska konferenser. Sådana har tidigare ägt rum i Paris år 1896, Berlin år 1908, Bern år 1914, Rom år 1928 och Bryssel år 1948.

Sverige inträdde i Bernunionen år 1904 genom anslutning till den ursprungliga konventionen jämte Paristexten. Den nuvarande svenska upphovsrättslagstiftningen bygger på Brysselfördraget, av vilken Sverige är bundet sedan den 1 juli 1961.

Av betydelse i internationellt sammanhang är förutom Bernkonventionen också den år 1952 ingångna *Världskonventionen om upphovsrätt*. Till denna konvention, som trätt i kraft år 1955, är f. n. ett sextiotal stater anslutna. Sverige anslöt sig till konventionen år 1961. Konventionen kan sägas ha ett dubbelt syfte. Det ena är att göra det möjligt för länder, vilkas interna lagstiftning inte uppfyller Bernkonventionens krav på upphovsrättsligt skydd, att vinna anslutning till en internationell reglering i ämnet. Det andra och kanske mera väsentliga syftet är att överbrygga vissa motsättningar som finns på området mellan Bernunionens medlemsstater och de amerikanska staterna. De sistnämnda kräver i regel som förutsättning för skydd att officiell registrering skett av verket eller att andra liknande formaliteter fullgjorts, något som är främmande för Bernkonventionens system. En närmare redogörelse för Världskonventionen har lämnats i prop. 1960: 134.

Vid en konferens i Stockholm år 1967 reviderades Bernkonventionen på nytt. Revisionen avsåg ändringar dels i konventionens materiella regler (art. 1—20), dels i konventionens administrativa bestämmelser och slutbestämmelser (art. 22—38). De sistnämnda ändringarna hade samband med ändringar som samtidigt företogs i flera andra konventioner på den intellektuella äganderättens område och innebar bl. a. bildandet av världsorganisationen för den intellektuella äganderätten (WIPO eller OMPI). En närmare redogörelse för de nya administrativa bestämmelserna har lämnats i prop. 1969: 34.

I anslutning till ändringarna i Bernkonventionen antogs vid Stockholmskonferensen även ett tilläggsprotokoll till konventionen rörande utvecklingsländerna (u-landsprotokollet). Även för detta har redogjorts i prop. 1969: 34. Här skall endast nämnas att enligt protokollet utvecklingsländerna ges rätt att i vissa avseenden göra förbehåll om att tillämpa mindre långtgående skyddsbestämmelser än vad Bernkonventionens huvudtext föreskriver. Protokollet utgör en integrerande del av konventionen och medlemsländerna kan, utan att vara bundna av pro-

tokollet, avge särskild förklaring om att ändå tillämpa protokollet eller medge att det tillämpas.

I den nämnda propositionen 1969: 34 föreslogs att riksdagen skulle dels godkänna Stockholmstexten av Bernkonventionen med undantag av de materiella bestämmelserna, dels godkänna att Sverige avgav sådan särskild förklaring om tillämpning av u-landsprotokollet som nyss nämnts. Frågan om tillträde till de materiella bestämmelserna och till u-landsprotokollet borde enligt propositionen tas upp i ett senare sammanhang. Riksdagen biföll propositionen. Sverige har sedermera ratificerat Stockholmstexten med undantag av art. 1—20 samt avgett förklaring enligt u-landsprotokollet. Ratifikationsinstrumentet jämte en sådan förklaring deponerades den 12 augusti 1969.

Sedan erforderligt antal stater ratificerat eller anslutit sig till de administrativa bestämmelserna i Stockholmstexten, har dessa trätt i kraft i början av år 1970. Däremot har de materiella bestämmelserna ännu inte trätt i kraft.

Det visade sig tämligen snart efter Stockholmskonferensen att bara ett fåtal stater var beredda att ratificera eller ansluta sig till u-landsprotokollet. De flesta högt utvecklade länderna, vilkas verk används i stor omfattning i utvecklingsländerna, ställde sig utanför tillämpningen av protokollet. Detta gällde t. ex. i fråga om Storbritannien och Frankrike. Samtidigt framkom önskemål om en revision av den hittills inte reviderade Världskonventionen om upphovsrätt för att även inom ramen för denna konvention finna en allmänt godtagbar lösning med avseende på utvecklingsländernas behov. Dessa båda omständigheter gjorde det nödvändigt att företa en allmän omprövning av utvecklingsländernas ställning i de internationella upphovsrättsliga relationerna. Efter ett omfattande förberedelsearbete hölls därför en diplomatisk konferens i Paris sommaren 1971 som resulterade i en revision av både Bernkonventionen och Världskonventionen om upphovsrätt. De nya texterna är dagtecknade den 24 juli 1971 och undertecknades av Sverige samma dag.

Vid Pariskonferensen lämnades de materiella bestämmelserna i art. 1—20 i Stockholmstexten av *Bernkonventionen* utan ändring medan vissa nya regler infördes i de administrativa bestämmelserna och slutbestämmelserna. Till Paristexten fogades vidare ett bihang med bestämmelser om utvecklingsländernas rättigheter (u-landsbihanget). Dessa bestämmelser medger mindre omfattande undantag från det upphovsrättsliga skyddet än vad u-landsprotokollet till Stockholmstexten gör. Sedan Paristexten trätt i kraft — vilket ännu ej skett — är det i princip inte tillåtet att ratificera eller ansluta sig till tidigare texter av konventionen.

Vad gäller *Världskonventionen om upphovsrätt* resulterade Paris-

konferensen i vissa ändringar i syfte att också inom ramen för tillämpningsområdet för denna konvention lösa utvecklingsländernas problem. Lösningen överensstämmer i princip med den som antogs för Bernkonventionens del.

Mot bakgrunden av den utveckling som sålunda skett på det internationella planet uppkommer frågan om ratificering för svensk del av Paristexten av Bernkonventionen jämte u-landsbihanget och av den i Paris reviderade Världskonventionen om upphovsrätt.

Såvitt avser tillträde till den reviderade Världskonventionen om upphovsrätt och till de administrativa bestämmelserna och slutbestämmelserna i Bernkonventionen samt u-landsbihanget till denna krävs inte några ändringar i den svenska lagstiftningen. Sådana blir däremot nödvändiga vid ett tillträde till de materiella bestämmelserna av Bernkonventionens Paristext.

Frågan om ratificering av Bernkonventionens Paristext och den reviderade Världskonventionen

Angående själva ratifikationsfrågan anför föredragande statsrådet bl. a. följande.

Dåvarande statsrådet och chefen för justitiedepartementet underströk i den förut nämnda prop. 1969: 34 (s. 30) att det fick ses som ett svenskt önskemål att de vid Stockholmskonferensen reviderade materiella bestämmelserna i art. 1—20 i Bernkonventionen liksom u-landsprotokollet trädde i kraft så snart som möjligt. I fråga om art. 1—20 i Paristexten, vilka som tidigare nämnts är identiska med motsvarande artiklar i Stockholmstexten, äger denna synpunkt alltjämt giltighet. I det förändrade läge som numera föreligger med avseende på utvecklingsländerna torde Sverige gagna deras intressen mest effektivt genom att medverka till att bihanget till Paristexten av Bernkonventionen liksom den reviderade Världskonventionen träder i kraft så snart som möjligt och vinner bredast möjliga anslutning.

Jag vill i detta sammanhang framhålla att frågan om ratificering diskuterades vid nordiska departementsöverläggningar i Oslo i januari 1972. Det förelåg då enighet om att Danmark, Finland, Norge och Sverige bör tillträda Paristexten av Bernkonventionen så snart som möjligt och utan att resultatet av det pågående revisionsarbetet avvaktas. Det rådde också i allt väsentligt enighet om vilka ändringar i den upphovsrättsliga lagstiftningen som bör vidtas i samband härmed. Jag anser därför inte att man behöver avvakta resultatet av översyncen inom den samnordiska kommittén för att ta ställning till frågan om ratifikation

av konventionen. Ratificering här som tidigare nämnts länge bedömts som angelägen från svensk synpunkt och ytterligare dröjsmål bör helst undvikas.

Under återopande av vad nu anförts förordar jag att Sverige ratificerar Paristexten av Bernkonventionen, däri inbegripet bihanget rörande u-länderna, och den i Paris år 1971 reviderade Världskonventionen om upphovsrätt jämte tilläggsprotokoll.

Lagstiftning som föranleds av art. 1—20 i Paristexten

Enligt föredragande statsrådet innebär 1971 års revision av Bernkonventionens materiella bestämmelser i huvudsak följande jämfört med Brysseltexten.

Bestämmelserna om konventionens tillämpningsområde har i vissa hänseenden utvidgats och förtydligats. Sålunda har i frågan om vilka slag av verk som åtnjuter skydd enligt konventionen införts delvis nya regler beträffande officiella texter samt tal, föredrag och liknande verk. Vidare har betydelsefulla ändringar gjorts i reglerna om de anknytningsmoment som skall föreligga för skydd enligt konventionen. Den viktigaste nyheten är att upphovsman som är medborgare i unionsland alltid skall åtnjuta skydd för sitt verk: I motsats till vad som föreskrivs i Brysseltexten av Bernkonventionen gäller detta också om verket först har getts ut utanför unionen.

Konventionen föreskriver skydd för upphovsmannens s. k. ideella rätt, dvs. bl. a. rätten att motsätta sig kränkande förfaranden beträffande verket. Reglerna härom har i den nya konventionstexten utvidgats till att gälla hela skyddstiden. Denna omfattar liksom enligt Brysseltexten i princip upphovsmannens livstid och 50 år efter hans död. Den nya texten innehåller också vissa bestämmelser som gör det möjligt för unionsländerna att föreskriva en alternativ skyddstid för filmverk.

De viktigaste ändringarna gäller reglerna om upphovsmans rätt att mångfaldiga skyddat verk. Den nya texten ger i motsats till Brysseltexten upphovsmannen generell ensamrätt till mångfaldigande i vilken form det vara må. Som allmänt undantag föreskrivs dock att unionsländerna i sin lagstiftning får tillåta mångfaldigande av verk i vissa särskilda fall, om sådant mångfaldigande inte gör intrång i det normala utnyttjandet av verket och inte heller oskäligt inkräktar på upphovsmannens legitima intressen.

I konventionen finns en rad speciella undantag från rätten till mångfaldigande, t. ex. bestämmelser om rätt att göra citat, rätt att använda verk för undervisningsändamål, s. k. lånerätt för pressen och rätt att ta med verk i vissa reportage. Dessa regler har underkastats vissa jämkningar.

I den nya texten har vidare tagits in bestämmelser om avtal om filmning, vilka tidigare inte fanns i konventionen. Reglerna avser att underlätta det internationella filmutbytet. Bestämmelserna innehåller bl. a. en allmän presumtionsregel om att upphovsmän som lämnat bidrag till framställningen av ett filmverk inte kan motsätta sig t. ex. mångfaldigande, spridning och offentligt framförande av verket. Vissa kategorier av upphovsmän, t. ex. scenarioförfattare och huvudregissör, är dock undantagna från presumtionsregeln.

Beträffande det närmare innehållet i Paristexten av Bernkonventionen och den reviderade Världskonventionen hänvisar utskottet till redogörelsen i propositionen s. 19—38.

Frågan om vilka lagstiftningsåtgärder som fordras för att Sverige skall kunna tillträda de nya materiella bestämmelserna i Bernkonventionen har utretts av en särskilt tillkallad arbetsgrupp inom justitiedepartementet, i det följande kallad utredningen. För Sveriges anslutning till konventionen i dessa delar krävs, såsom tidigare påpekats, endast vissa mindre ändringar i den gällande upphovsrättsliga lagstiftningen. Utredningen lade i februari 1970 fram en promemoria (Stencil Ju 1970: 1) med förslag till vissa ändringar i URL och FotoL samt i tillämpningskungörelsen (1964: 107) till dessa lagar (TK). Promemorian har remissbehandlats. Praktiskt taget alla remissinstanser har tillstyrkt att Sverige ratificerar de nya materiella bestämmelserna i Bernkonventionen. De framlagda förslagen till ändringar i den svenska lagstiftningen har också på de flesta punkter mottagits gynnsamt av remissinstanserna.

För en närmare redogörelse för de överväganden som gjorts i detta sammanhang hänvisar utskottet till föredragande statsrådets redogörelse i propositionen s. 74—100.

Upphovsrätt till allmänna handlingar

De i propositionen framlagda förslagen till ändringar i den upphovsrättsliga lagstiftningen har begränsats till vad som ansetts nödvändigt för ett tillträde till Paristexten av Bernkonventionen. Ett undantag från denna principiella begränsning har dock ansetts påkallat i fråga om upphovsrätten till allmänna handlingar. Till belysning av denna särskilda fråga anför föredragande statsrådet i den allmänna motiveringen till lagförslagen i huvudsak följande (prop. s. 131—156).

4.4.1 Bakgrunden till den föreslagna lagstiftningen

En grundläggande princip i svensk rätt är att var och en skall ha fri tillgång till allmänna handlingar och rätt att offentliggöra dem i tryckt skrift. Denna tryckfrihetsrättsliga princip har ansetts vara så betydelsefull att den har slagits fast i grundlag.

Allmänna handlingar är i vissa fall av sådan beskaffenhet att de i och för sig uppfyller förutsättningarna för att betraktas som verk i upphovsrättsligt hänseende. Den upphovsrättsliga lagstiftningen ger som huvudregel upphovsmannen till ett verk ensamrätt att bestämma över dess publicering.

Tidigare hade den principiella motsättningen mellan dessa tryckfrihetsrättsliga och upphovsrättsliga principer inte så stor praktisk betydelse. De tryckfrihetsrättsliga principerna gavs emellertid företräde. Med några få undantag var allmänna handlingar uteslutna från upphovsrättsligt skydd och kunde fritt återges. Frågan kom emellertid så småningom i ett annat läge. Redan vid tiden för tillkomsten av URL framstod det inte längre som rimligt att allmänna handlingar generellt skulle vara fria för eftertryck. Statliga organ hade i en omfattning som tidigare var okänd börjat ombesörja affärsmässiga och kulturella uppgifter i former som organisatoriskt och praktiskt motsvarade den enskilda företagsamhetens. Också i fråga om handlingar som enskilda personer gav in till myndigheter och som därigenom fick karaktären av allmänna handlingar i TF:s mening framträdde ett ökat behov av skydd.

Mot bakgrunden av de förhållanden som jag här i korthet har berört föreslog auktorrättskommittén i sitt betänkande (SOU 1956: 25) att man skulle bereda skydd för de här angivna allmänna och enskilda intressena. I betänkandet, och senare också i propositionen med förslag till URL (prop. 1960: 17), utformades reglerna härom på olika sätt för handlingar som upprättats hos myndighet, i fortsättningen kallade *upprättade allmänna handlingar*, och för handlingar som från enskilda inkommit till myndighet, i fortsättningen kallade *inkomna allmänna handlingar*. För den förstnämnda kategorin föreslogs som huvudregel att handlingarna skulle omfattas av upphovsrätt men att undantag skulle gälla för författningar samt beslut och yttranden av myndighet. Beträffande den andra kategorin föreslogs en reglering som väsentligen innebar att upphovsrätt i regel skulle gälla men att anföranden inför myndigheter m. m. skulle få återges utan upphovsmannens samtycke.

Vid riksdagsbehandlingen godtogs i allt väsentligt de föreslagna bestämmelserna om upphovsrätt till inkomna allmänna handlingar. Dessa finns nu i 24 § URL. Däremot riktades det kritik mot propositionens förslag till reglering av frågan om upphovsrätt till upprättade allmänna handlingar. I första lagutskottets utlåtande framhölls att, i motsats till vad som föreslogs i propositionen, som huvudregel borde gälla att sådana handlingar inte skulle vara föremål för upphovsrätt. Från denna huvudregel fick sedan föreskrivas de undantag som behövdes. Utskottet ansåg dock att det inte utan ytterligare utredning kunde bedömas vilka slag av hos myndighet upprättade handlingar som borde beredas upphovsrättsligt skydd. I enlighet härmed föreslog utskottet att det i 9 § URL skulle föreskrivas att handlingar som upprättats hos myndig-

het som avses i 2 kap. 3 § TF inte skulle vara föremål för upphovsrätt. I överensstämmelse med vad som redan gällde gjordes i förslaget dock undantag för vissa kartor. Utskottsförslaget bifölls av riksdagen. Samtidigt beslöt riksdagen att hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning huruvida allmänna handlingar borde erhålla upphovsrättsligt skydd i andra fall än som följde av 9 § URL i den av riksdagen beslutade lydelsen.

Med anledning härav fick offentlighetskommittén år 1961 i uppdrag att verkställa en utredning rörande upphovsrätten till upprättade allmänna handlingar. Kommittén avlämnade år 1967 sitt betänkande i ämnet. Dess förslag innebär i huvudsak att man som huvudregel behåller den nuvarande bestämmelsen i 9 § om att sådana handlingar i princip inte är föremål för upphovsrätt. Undantag från huvudregeln föreslås emellertid för tre grupper av handlingar, nämligen vissa officiella kartor, verk som framställts för försäljning till allmänheten samt alster av bildkonst. Dessa kategorier av verk bör enligt förslaget omfattas av upphovsrätt. Någon ändring av nuvarande regler i 24 § URL om inkomna allmänna handlingar föreslås inte. Kommittén förordar slutligen en viss jämkning av 1 kap. 8 § TF.

Vid remissbehandlingen av betänkandet har förslaget att det upphovsrättsliga skyddet skall utsträckas till att avse vissa handlingar som nu är oskyddade i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Bara en remissinstans, Svenska bokförläggareföreningen, har ställt sig principiellt ogillande till hela förslaget. Föreningen har uttalat att det föreligger risk för att statliga myndigheter och bolag som driver förlagsverksamhet utvecklas till monopolföretag inom sina verksamhetsområden.

När det gäller den närmare avgränsningen av de slag av handlingar, som skall skyddas, har emellertid åtskilliga kritiska synpunkter framförts. Detta gäller i synnerhet utformningen av den föreslagna bestämmelsen om upphovsrätt för verk som har framställts för försäljning till allmänheten. En del instanser menar att skyddet bör vidgas utöver vad som följer av förslaget och vidare har från vissa håll förordats en annan teknisk lösning än den som har tagits upp i betänkandet.

Mot bakgrunden av betänkandet och de däröver avgivna remissyttrandena har den inom justitiedepartementet tillkallade utredningsgruppen för upphovsrättfrågor i oktober 1969 lagt fram en promemoria med förslag till vissa ändringar i URL och FotoL. Enligt promemorian bör bestämmelserna om upphovsrätt till allmänna handlingar delas upp på två huvudstadganden. Det första bör avse sådana hos myndighet upprättade handlingar som över huvud ej bör vara föremål för upphovsrätt, nämligen handlingar som har en särskild stats- eller förvaltningsrättslig karaktär, såsom författningar samt beslut och yttranden av myndigheter. Denna bestämmelse bör tas in i 9 § URL. Beträffande övriga allmänna

handlingar framhåller utredningen att det tryckfrihetsrättsliga intresset inte kräver mer än att handlingen skall kunna få återges utan upphovsmannens samtycke. Däremot finns i fråga om dessa handlingar enligt utredningen inte någon anledning att begränsa upphovsmannens ideella rätt, dvs. hans rätt att bli angiven i förbindelse med verket eller att ingripa när verket utsatts för kränkande behandling. Huvudregeln om att upphovsman inte har ensamrätt att förfoga över nu ifrågavarande allmänna handlingar bör enligt promemorian tas upp i 24 §. I denna bör också tas in undantagsbestämmelser som ger upphovsmannen principiell förfoganderätt till vissa kategorier av handlingar. Utredningen föreslår att till denna grupp hänförs 1) officiella kartor, 2) tekniska förebilder, 3) verk som är avsett för undervisning, 4) verk som utgör resultat av vetenskaplig forskning, 5) verk som genom myndighets försorg tillhandahålls allmänheten i samband med affärsverksamhet, 6) verk som utan upphovsmannens samtycke har tagits in i allmän handling, 7) verk som har ingivits för godkännande eller antagande av myndighet, samt 8) verk som har åberopats som bevis m. m. Vidare föreslås vissa regler om utlämning enligt 2 kap. TF av denna grupp av handlingar samt om rätten att utan upphovsmannens samtycke återge verk som innefattats i sådan allmän handling. Enligt utredningen bör de i 24 § föreslagna reglerna också gälla i fråga om verk som innefattats i muntliga anföranden inför myndighet m. m. Någon ändring av 1 kap. 8 § TF är enligt promemorian inte nödvändig. En ledamot av utredningsgruppen har i fråga om 24 § URL redovisat en avvikande uppfattning, som skall beröras närmare i det följande.

4.4.2 Allmänna synpunkter

Sedan lång tid tillbaka bygger vår lagstiftning på detta område på principen att allmänna handlingar som upprättats hos myndighet inte är föremål för upphovsrätt. Denna princip slogs på nytt fast vid genomförandet av URL år 1960. Någon anledning att nu ompröva detta principiella ställningstagande föreligger inte. Det utredningsarbete som har bedrivits på senare år har enbart syftat till att undersöka vilka slag av allmänna handlingar som bör undantas från den nyss angivna huvudregeln. Redan nu gäller undantag för vissa kartor. Som påpekades under tillkomsten av URL har emellertid den offentliga verksamhetens expansion medfört ett ökat behov av upphovsrättsligt skydd för vissa slag av upprättade allmänna handlingar. Hit hör t. ex. läroböcker, författningskommentarer, kataloger och liknande produkter, som framställts i den offentliga verksamheten i former och på villkor som liknar privat företagsamhet. Oavsett om dessa produkter framställs inom den allmänna eller den enskilda sektorn föreligger här ett behov av skydd mot obehörigt utnyttjande, framför allt i form av förbud mot eftertryck. Behovet av upphovsrättsligt skydd för offentliga förlagsproduk-

ter har gjort sig särskilt starkt gällande på läroboksområdet. Det är uppenbart att det kan medföra svårigheter att anskaffa kvalificerade läroboksförfattare för den statliga förlagsverksamheten, om dessa går miste om det upphovsrättsliga skydd som de åtnjuter vid utgivning av läroböcker från privatägda förlag. Men också i fråga om andra handlingar som tillkommer i framför allt den affärsmässigt bedrivna offentliga verksamheten finns ett behov av upphovsrättsligt skydd. Som exempel kan nämnas konstruktionsritningar som utarbetats i de affärsdrivande verken.

Svenska bokförläggareföreningens farhågor för att en utvidgning av det upphovsrättsliga skyddet skall leda till en monopolisering av förlagsverksamheten på vissa områden anser jag obefogade. Vad det här gäller är bara att ge den statliga utgivningen möjligheter att såvitt gäller det upphovsrättsliga skyddet arbeta under samma villkor som den enskilda verksamheten genom att förhindra ett obehörigt utnyttjande av dess alster.

I enlighet med vad som uttalades vid URL:s tillkomst bör emellertid det upphovsrättsliga skyddet av offentliga handlingar inte utsträckas utöver vad som är absolut nödvändigt. När det gäller de handlingar som är i behov av ett upphovsrättsligt skydd måste vidare lagstiftningen utformas på ett sådant sätt att den inte inkräktar på de genom TF skyddade intressena av en fri samhällsdebatt och en allsidig samhällsinformation. Rätten att ta del av allmänna handlingar får därför inte påverkas av att en handling är föremål för upphovsrättsligt skydd. Det är främst ett obehörigt kommersiellt utnyttjande av handlingarna som skall förhindras.

En utgångspunkt vid utformningen av nya regler om upphovsrätt till allmänna handlingar bör vara att det görs en åtskillnad mellan handlingar som i princip skall vara helt uteslutna från upphovsrättsligt skydd och sådana handlingar, till vilka upphovsrätt i större eller mindre omfattning skall kunna göras gällande.

Innan jag närmare behandlar frågan till vilka av dessa huvudgrupper olika slag av allmänna handlingar bör hänföras vill jag emellertid beröra en fråga av principiell betydelse. Offentlighetskommitténs förslag innebär som nämnts att hos myndighet upprättade handlingar som huvudregel helt utesluts från upphovsrätt men att undantag görs för vissa av de tidigare berörda statliga eller kommunala förlagsprodukterna. En konsekvens av den föreslagna regleringen är att upphovsmannen i fråga om sådana hos myndighet upprättade handlingar som omfattas av huvudregeln går miste inte bara om rätten att förfoga över verket utan också om den ideella rätten, dvs. rätten att bli angiven som upphovsman till verket och åtnjuta skydd mot att verket ändras eller återges på ett sätt som är kränkande för upphovsmannen. Detta förhållande har kriti-

serats av flera remissinstanser, bl. a. justitiekanslern och de juridiska fakulteterna.

Även jag anser att upphovsmannens ideella rätt bör skyddas så långt det är möjligt. För upphovsmannen till ett verk, som i och för sig är av det slaget att det bör kunna återges fritt, t. ex. en utredning eller en upplysningsskrift, kan det många gånger vara ett betydelsefullt intresse att hans namn anges i samband med att verket återges. Detta gäller i synnerhet när sådana upphovsmän som är ekonomiskt beroende av sin skapande verksamhet, t. ex. free-lance journalister, anlitas i offentlig verksamhet. Även om upphovsmannen inte kan motsätta sig att verket återges, har han ett berättigat intresse av att detta inte sker på ett felaktigt eller förvanskat sätt.

Som har påpekats under remissbehandlingen torde Bernkonventionen inte medge att upphovsrätten helt utesluts beträffande alla de verk som här är i fråga. De handlingar som enligt Bernkonventionen kan helt uteslutas från upphovsrättsligt skydd är "officiella texter på lagstiftningens, förvaltningens och rättsskipningens område". Det är nämligen överlämnat åt unionsländerna att själva bestämma vilket skydd som skall tillkomma sådana handlingar (art. 2.4.) vilket får anses innebära att de kan bestämma att något skydd över huvud inte skall tillkomma sådana handlingar. Möjligheterna att inskränka upphovsrätten till andra hos myndighet upprättade handlingar regleras i art. 9.2. Enligt denna bestämmelse kan unionsländerna tillåta att litterära eller konstnärliga verk mångfaldigas i vissa särskilda fall, om mångfaldigandet inte gör intrång i det normala utnyttjandet av verket och inte heller oskäligt inkräktar på upphovsmannens legitima intressen.

Enligt min mening medger konventionen att författningar samt beslut och yttranden av myndighet helt utesluts från upphovsrättsligt skydd. När det gäller myndighets yttranden kan det visserligen vara något tvetsamt, om dessa faller in under art. 2.4., men utformningen av bestämmelsen ger dock enligt min mening utrymme för en sådan tolkning. I fråga om andra hos myndighet upprättade handlingar torde bestämmelsen i art. 9.2. innebära att i varje fall upphovsmannens ideella rätt skall bevaras. Från tryckfrihetsrättsliga synpunkter är det inte nödvändigt att intrång kan ske i denna rätt. Vad som är påkallat för att en fri samhällsdebatt och en allsidig samhällsinformation skall säkerställas är att allmänna handlingar i så stor utsträckning som möjligt kan återges utan upphovsmannens samtycke.

Jag delar sålunda den i promemorian uttalade uppfattningen att bara vissa handlingar av stats- eller förvaltningsrättslig karaktär, nämligen författningar samt beslut och yttranden av myndighet, bör vara helt uteslutna från upphovsrätt. För dessa slag av handlingar torde frågan om den ideella rätten i regel sakna betydelse. För övriga hos myndighet

upprättade handlingar bör gälla att upphovsmannen är bevarad vid sin ideella rätt. Vissa sådana handlingar bör emellertid ha ett mera långtgående upphovsrättsligt skydd. Till denna fråga återkommer jag i det följande (avsnitt 4.4.4).

4.4.3 Författningar, beslut m. m.

I enlighet med vad jag nyss har anfört bör vissa handlingar av speciell stats- eller förvaltningsrättslig karaktär helt uteslutas från upphovsrätt och bestämmelser om detta tas in i 9 § URL. Beträffande dessa verk talar främst starka tryckfrihetsrättsliga skäl för att de tas undan från upphovsrättsligt skydd. Härför talar emellertid också vissa rent upphovsrättsliga skäl. Som uttalas i auktoritetskommitténs betänkande (SOU 1956: 25 s. 166) utgör en lag, en dom, ett beslut eller annat yttrande av offentligt organ visserligen resultatet av en författande verksamhet, vilken i och för sig kan grunda upphovsrätt. I och med den stats- eller förvaltningsrättsliga akt varigenom texten blivit en lag, en dom osv. måste emellertid ett aktstycke av annan rättslig valör anses ha tillkommit än de litterära arbetsprodukter som är föremål för upphovsrätt. Som jag nyss förordat bör därför *författningar* samt *beslut* och *yttranden av myndighet* inte vara föremål för upphovsrätt. Jag delar också utredningens uppfattning att bestämmelsen bör vara tillämplig också på utländska författningar och beslut som fattats av utländska myndigheter. I fråga om utländska myndigheters yttranden talar som utredningen anfört vissa skäl för att de ges upphovsrättsligt skydd i Sverige. I många länder är sådana yttranden skyddade och enligt utredningen torde något större behov av att här medge fritt eftertryck inte föreligga. Jag är beredd att godta denna ståndpunkt och förordar således att dessa yttranden ges skydd i Sverige.

I fråga om översättningar gäller som allmän upphovsrättslig princip att den som har översatt ett verk har upphovsrätt till verket i denna gestalt (4 § URL). Av den föreslagna huvudregeln i 9 § följer emellertid att översättningar, som ingår i en författning eller i beslut eller yttrande av myndighet, inte är föremål för upphovsrätt. Exempelvis får översättning av en internationell konvention återges fritt om den har tagits in i en proposition. I andra fall skulle, om inte annat sägs, den som översatt en författning, en dom etc. ha upphovsrätt till det översatta verket trots att originalet inte är skyddat. I likhet med vad som förordas i promemorian bör emellertid *officiella översättningar av både svenska och utländska texter till författningar och myndigheters beslut* liksom *officiella översättningar av svenska myndigheters yttranden* vara uteslutna från skydd. Med officiella översättningar avses sådana översättningar som har upprättats inom en myndighet.

Sammanfattningsvis innebär den av mig föreslagna huvudregeln i 9 § att från upphovsrätt helt undantas författningar samt beslut av in- och

utländska myndigheter samt yttranden av svenska myndigheter. Från skydd undantas vidare officiella översättningar av sådana handlingar.

Emellertid kan det i vissa mycket speciella fall förekomma att i författningar eller beslut eller yttranden av myndigheter ingår verk, som framstår som en självständig litterär eller konstnärlig arbetsprodukt och ger uttryck för sin upphovsmans individualitet. Som exempel kan nämnas att i ett betänkande läggs fram förslag till tonsatta eller inte tonsatta psalmer. Hit hör också det av offentlighetskommittén nämnda fallet att alster av bildkonst ingår i en upprättad allmän handling, t. ex. ett betänkande.

Enligt min mening kan man inte helt bortse från de upphovsrättsliga intressen som kan föreligga i fråga om de verk som jag nu har berört. Det förtjänar därför att övervägas att ge ett visst upphovsrättsligt skydd i dessa fall. Självfallet måste därvid beaktas att särskilt tryckfrihetens och den allmänna debattens intressen tillgodoses. De kategorier av verk där skydd kan komma i fråga är enligt min uppfattning alster av bildkonst, musikaliska verk och diktverk. Därutöver kan av andra skäl övervägas att i detta sammanhang ge skydd också åt officiella kartor.

Upphovsrätten till ett verk innebär bl. a. att upphovsmannen har uteslutande rätt att förfoga över verket genom att framställa exemplar därav och genom att göra det tillgängligt för allmänheten. Ett införande av en oinskränkt ensamrätt när det gäller de nyss nämnda slagen av verk som ingår i författning eller myndighets beslut eller yttrande skulle innebära väsentliga inskränkningar i andras möjligheter att utnyttja verket. Detta gäller såväl allmänhetens som — i fall myndigheten inte själv innehar upphovsrätten — myndighets hantering av det skyddade materialet.

Upphovsrätten är visserligen inskränkt genom vissa generella bestämmelser i 2 kap. URL som tillkommit främst av hänsyn till allmänna intressen. Sålunda får i viss omfattning citat göras ur offentliggjort verk, konstverk återges i kritisk eller vetenskaplig framställning eller avbildas i tidning i samband med redogörelse för dagshändelser och mindre verk eller mindre delar av verk tas in i samlingsverk till bruk vid gudstjänst eller undervisning. Ensamrätten till offentligt framförande är också inskränkt bl. a. så att sådant framförande alltid får ske vid gudstjänst eller undervisning. Vidare föreligger generell rätt att referera innehåll i skyddat verk.

Vad angår de officiella kartorna omfattas stora grupper av upphovsrätt redan nu och skall skyddas också enligt mitt förslag till 9 §. Några särskilda inskränkningar i det upphovsrättsliga skyddet utöver vad som följer av de nämnda reglerna i 2 kap. har hittills inte ansetts erforderliga och kan inte heller anses påkallade i fortsättningen för officiella kartor.

När det gäller andra typer av verk som enligt mitt förslag skall ges skydd i 9 § är emellertid enligt min mening de nyss angivna inskränkningarna inte tillräckliga för att tillgodose behovet av att kunna återge verken. Som exempel kan nämnas att en myndighet som avgett ett yttrande i vilket ett alster av bildkonst ingår, måste ha möjlighet att förfoga över materialet för fortsatt bearbetning av ämnesområdet eller för att ge ut en ny upplaga av yttrandet. Ett annat exempel föreligger när psalmförslag eller musikaliskt verk, som omfattas av en författning, skall tas in i ett samlingsverk till bruk vid gudstjänst. I detta fall finns visserligen möjlighet att använda regeln i 16 § URL enligt vilken mindre delar av verk eller sådant verk av ringa omfång mot ersättning får tas in i sådant samlingsverk. En karenstid om fem år från utgivningen gäller emellertid och härigenom föreligger i realiteten ett hinder för det allmänna intresset av att kunna utnyttja ifrågavarande verk.

Ett sätt att lösa nämnda och närliggande problem är att införa en tvångslicens, dvs. ge envar rätt att mot ersättning utnyttja verken. Frågan om sådan licens avseende utnyttjande av verk som skapats av myndighet diskuterades från delvis andra utgångspunkter av offentlighetskommittén. Denna ville emellertid inte förorda något sådant system främst därför att det skulle innebära ett större ingrepp i skyddet för upphovsmännen än vad som kunde anses nödvändigt för att tillgodose tryckfrihetens krav. Bl. a. anfördes att en handling kunde ha blivit tillgänglig enligt TF:s regler vid en tidpunkt då upphovsmannen ännu inte betraktade den som färdig för publicering. Det ansågs inte rimligt att den då skulle få bringas till offentligheten genom en tidigare publicering på grund av tvångslicens.

Enligt min uppfattning är det synnerligen viktigt att tillräckliga möjligheter verkligen finns att för olika ändamål nyttja de alster av bildkonst, musikaliska verk och diktverk som föreslås få skydd enligt undantagsbestämmelserna i 9 §. Vad upphovsmännens intressen kräver är främst att ersättning utgår vid sådant nyttjande. Denna avvägning mellan allmänna och enskilda intressen kan enligt min mening tillgodoses genom en tvångslicensregel så att envar utan upphovsmannens samtycke men mot ersättning får återge de verk av ifrågavarande slag som är skyddade enligt 9 §. Någon särskild karenstid av det slag som gäller enligt 16 § URL är enligt min mening inte nödvändig eller lämplig. De skäl mot en tvångslicens som offentlighetskommittén anfört saknar i stort sett relevans i detta sammanhang, eftersom det här väsentligen gäller verk som upphovsmannen redan har ansett färdiga för publicering. Jag vill därför förorda en regel om att alster av bildkonst, musikaliska verk och diktverk som är skyddade i 9 § i princip får återges utan upphovsmannens samtycke och att upphovsmannen ges rätt till ersättning för sådant återgivande. Tvist om ersättningen bör liksom t. ex. tvist

om ersättning enligt 14 § andra stycket avgöras av domstol. Forumbestämmelsen i 58 § URL bör gälla även sådana mål. Vid återgivande bör upphovsmannen vara tillförsäkrad samma ideella rättigheter som vid fria återgivanden enligt 2 kap. URL.

I vissa fall är det emellertid inte rimligt att ersättning skall utgå för det fria återgivandet. En sådan situation föreligger när myndighet återger verket som ett led i sin verksamhet. I den mån fråga inte är om ett kommersiellt utnyttjande av verket utan om användning av detta i samband med myndighetsutövning bör ersättning inte utgå. Eftersom det kan vara olika myndigheter som har att ta del i bearbetningen av samma material bör regeln gälla sådan användning hos myndigheter över huvud taget och inte bara nyttjande hos t. ex. den som ursprungligen avgett det yttrande vari verket innefattas. Rätten till återgivning som avses här bör däremot begränsas till myndigheter och inte tillkomma t. ex. enskilda organisationer. Med hänsyn till det anförda vill jag föreslå att återgivande utan ersättning skall få ske i samband med myndighets verksamhet. Det förutsätts att denna användning begränsas till myndighetens offentligrättsliga verksamhet och inte sker i affärssyfte.

För verk som får skydd i 9 § kan i vissa situationer både möjligheten att fritt nyttja verket enligt 2 kap. URL och rätten att mot ersättning fritt återge det framstå som otillräckliga med hänsyn till den allmänna debattens intressen. Det kan ifrågasättas om inte särskilda möjligheter bör finnas att utan ersättning återge verken i debatt- och informations-syfte. Jag vill i sammanhanget framhålla att man i nuvarande 24 § för en viss kategori av inkomna allmänna handlingar har en särreglering som avser att tillgodose dessa intressen. Enligt bestämmelsen får utlåtanden, som bevis åberopade handlingar och dylikt i viss omfattning återges i redogörelse för mål eller ärende. I vad angår författningar samt beslut och yttranden av myndighet föreligger självfallet ett betydande allmänt debattintresse. För att tillgodose detta intresse vill jag förorda att från skyddsbestämmelsen i 9 § URL, såvitt angår alster av bildkonst, musikaliska verk och diktverk, efter mönster av den nämnda regeln i 24 § görs det undantaget att skyddat verk får återges utan ersättning i samband med redogörelse för mål eller ärende vari det förekommit. Liksom enligt den nuvarande regeln i 24 § bör den begränsningen gälla att återgivandet får ske endast i den omfattning som betingas av ändamålet med redogörelsen.

4.4.4 Allmänna handlingar som inte är av stats- eller förvaltningsrättslig karaktär

Frågan om upphovsrätt till allmän handling som inte utgör författning, beslut och yttrande av myndighet bör, som tidigare anförts, regleras inom ramen för 24 § URL. Som framgått av redogörelsen för offent-

lighetskommitténs betänkande och departementspromemorian har olika meningar yppats om hur denna reglering bäst bör ordnas från lagteknisk synpunkt. För egen del vill jag i denna fråga anföra följande.

Inkomna allmänna handlingar är som huvudregel föremål för upphovsrätt. Vissa undantag härifrån föreskrivs emellertid i 24 § URL. Enligt denna får vad som muntligen eller skriftligen anförs inför myndighet eller i statlig eller kommunal representation eller vid offentlig överläggning om allmänna angelägenheter återges utan upphovsmannens samtycke. I fråga om utlåtanden, såsom bevis åberopade skrifter o. d. föreskrivs emellertid att de får återges bara i samband med redogörelse för mål eller ärende i vilka de förekommit och i den omfattning som betingas av ändamålet med redogörelsen. Upphovsmannen äger vidare ensam rätt att ge ut samling av sina anföranden.

Någon kritik mot dessa regler har såvitt känt inte framförts. Offentlighetskommitténs förslag att reglerna skall behållas i oförändrat skick har inte mött erinringar vid remissbehandlingen. Vad angår det i departementspromemorian särskilt berörda fallet angående verk som har getts in för godkännande eller antagande av myndighet får sådant verk anses skyddat redan enligt gällande rätt. Jag anser därför för egen del att någon ändring av bestämmelserna inte är påkallad.

Till de nu nämnda reglerna i 24 § bör lämpligen fogas de bestämmelser som krävs i fråga om andra hos myndighet upprättade handlingar än dem som avses i den föreslagna 9 §. I enlighet med vad jag tidigare har anfört (avsnitt 4.4.2) bör i fråga om dessa handlingar som huvudprincip gälla att de skall anses vara föremål för upphovsrätt men att de utan hinder därav får återges utan upphovsmannens samtycke.

Vid sådant återgivande skall som förut nämnts upphovsmannens ideella rätt enligt 3 § iakttas, dvs. hans namn skall anges i den omfattning och på det sätt som god sed kräver och verket får inte ändras eller göras tillgängligt för allmänheten på ett sätt som är kränkande för upphovsmannen. Det säger sig självt att god sed i fråga om sådana handlingar som det här gäller inte alltid kräver att namnet på upphovsmannen anges. Framhållas bör att den ideella rätten inte kan överlåtas. Den kan däremot enligt 3 § tredje stycket efterges såvitt gäller en till art och omfattning begränsad användning av verket, t. ex. en viss upplaga (jämför prop. 1960: 17 s. 72). Vidare bör märkas att reglerna i 26 § om vissa särskilda ideella rättigheter vid återgivande enligt 2 kap. URL blir tillämpliga. Enligt dessa regler gäller att källan skall nämnas i den omfattning och på det sätt som god sed kräver och att verket inte utan upphovsmannens samtycke får ändras i vidare mån än som krävs för den medgivna användningen. Dessa rättigheter kan fritt överlåtas och efterges.

Som framgått av vad jag tidigare anfört föreligger det i fråga om vissa upprättade allmänna handlingar ett behov av ett mera omfattande

upphovsrättsligt skydd än som skulle följa av den nyss förordade huvudregeln. Från huvudregeln bör därför undantag göras för de kategorier av verk beträffande vilka ett fullständigare upphovsrättsligt skydd är påkallat.

I departementspromemorian förordas i överensstämmelse med vad offentlighetskommittén föreslagit att man genom en uppräknig i lagtexten anger vilka grupper av verk som inte skall få återges fritt. Fler-talet av de remissinstanser som har yttrat sig över offentlighetskom-mitténs förslag ansluter sig också till denna principiella uppfattning. Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet förordar emellertid att man skall ange de skyddade kategorierna genom en allmän formel av innehåll att upprättade allmänna handlingar inte får återges utan upp-hovsmannens samtycke, där återgivandet uppenbarligen sker i annat syfte än att säkerställa ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplys-ning.

Eftersom huvudregeln för upprättade allmänna handlingar är att de får återges fritt, är det enligt min mening inte minst av tryckfrihets-rättsliga skäl viktigt att undantagen från huvudregeln anges klart och otvetydigt. Detta låter sig knappast göra genom en allmän formel. Jag anser därför att i lagtexten direkt bör anges vilka slag av verk som är föremål för skydd. Detta ligger även i linje med riksdagens uttalanden om skyddet för upprättade allmänna handlingar under förarbetena till 1960 års lagstiftning.

Sammanfattningsvis innebär förslaget i fråga om andra hos svensk myndighet upprättade handlingar än författningar, beslut eller yttranden av myndighet, att upphovsmannens ideella rätt till verket bevaras men att handling, vari verket ingår, får återges fritt, dock med följande undantag. Officiella kartor, tekniska förebilder, verk som är avsedda för undervisning eller utgör resultat av vetenskaplig forskning, alster av bildkonst, musikaliska verk, diktverk och verk, varav exemplar tillhandahålls i samband med affärsverksamhet, skall vara föremål för upp-hovsrätt även när de utgör eller ingår i allmän handling som upp-rättats hos myndighet. Sådana verk får således inte återges eller mång-faldigas utan upphovsmannens samtycke i vidare mån än som följer av de nu gällande bestämmelserna i 2 kap. URL. De nu förordade reglerna i fråga om upprättade allmänna handlingar bör tas upp i 24 § URL. De nuvarande reglerna i denna paragraf om inkomna allmänna hand-lingar bör behållas oförändrade.

4.4.5 Närstående rättigheter m. m. och rätt till fotografisk bild

I promemorian förordas att vad som har föreslagits i fråga om upp-hovsrättsliga verk skall äga motsvarande tillämpning på vissa upphovs-

rätten närstående rättigheter m. m. enligt 5 kap. URL och på fotografisk bild. Med hänsyn till att mekanisk eller elektrisk upptagning kan vara att anse som allmän handling bör enligt promemorian en hänvisning till 9 och 24 §§ URL införas i bestämmelserna i 5 kap. URL om utövande konstnärers, fonogramframställares och radio- eller televisionsföretags rättigheter. Vidare föreslås i promemorian att en motsvarande hänvisning skall göras i 49 § URL beträffande rätt till katalog, tabell eller annat dylikt arbete samt i 12 § FotoL beträffande fotografisk bild.

En genomgående princip i fråga om de s. k. närstående rättigheterna är att sådana förfaranden är tillåtna som är medgivna när det gäller upphovsrättsligt skyddade verk. Det är sålunda tillåtet att t. ex. kopiera en grammofonskiva, en radioutsändning eller en inspelning av en utövande konstnärers framförande av ett verk om motsvarande förfarande beträffande ett upphovsrättsligt skyddat verk skulle vara fritt (jfr SOU 1956: 25 s. 381 och 389). Enligt min mening bör denna princip göras tillämplig även när det gäller förfoganden över inspelning som är att anse som allmän handling. Jag biträder därför i princip promemorians förslag att hänvisning till de för allmänna handlingar föreslagna reglerna i URL görs i bestämmelserna om utövande konstnärers, fonogramframställares och radio- och televisionsföretags rätt, dvs. i 45, 46 och 48 §§ URL. Hänvisning till 9 och 24 §§ bör dessutom göras i 47 §. Enligt denna har den som framställt en grammofonskiva eller annan anordning, på vilken ljud upptagits, och den utövande konstnär, vars framförande upptagits på anordningen, rätt till ersättning när skivan eller anordningen används i ljudradio- eller televisionsutsändning. I förarbetena till lagrummet nämns att rätt till ersättning inte bör föreligga om utsändningen sker under sådana förhållanden att det är fritt att därvid återge upphovsrättsligt skyddat verk (prop. 1960: 17 s. 150). I enlighet härmed har från ersättningsrätt undantagits fall när utsändningen är att anse som citat (14 § första stycket), när den sker under sådana förhållanden att motsvarande offentliga framförande är fritt (20 §) och när den avser återgivande av korta avsnitt i samband med redogörelse för dagshändelse (21 §). Enligt min uppfattning är det rimligt att ersättning inte heller skall utgå när utsändning avser inspelning som enligt de i URL föreslagna reglerna för allmänna handlingar inte alls är skyddad eller där skyddet är inskränkt så att den får återges fritt. I 47 § bör därför tas in en bestämmelse om att vad i 9 och 24 §§ sägs skall äga motsvarande tillämpning.

4.4.8 Förhållandet till TF

I 1 kap. 1 § TF föreskrivs att det skall stå varje svensk medborgare fritt att, med iakttagande av de bestämmelser som är meddelade i TF

till skydd för enskild rätt och allmän säkerhet, i tryckt skrift yttra sina tankar och åsikter, offentliggöra allmänna handlingar samt meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst. Enligt 2 kap. 1 § TF skall varje svensk medborgare äga fri tillgång till allmänna handlingar med de inskränkningar som föreskrivs i den s. k. sekretesslagen. Allmänna handlingar är enligt 2 kap. 2 § första stycket TF alla hos stats- eller kommunalmyndighet förvarade handlingar, vare sig de inkommit till myndigheten eller blivit upprättade där. Detta gäller också kartor, ritningar och bilder.

I 1 kap. 8 § andra stycket TF finns ett förbehåll om den rätt som tillkommer upphovsman till litterärt eller konstnärligt verk eller framställare av fotografisk bild och om förbud att återge litterärt eller konstnärligt verk på ett sätt som kränker den andliga odlingens intressen; härom "gälla vad i lag är stadgat".

Offentlighetskommittén betonar att det är självklart att upphovsmannen, sedan hans verk blivit allmän handling, inte kan bestämma över verket på det sättet att han inskränker den grundlagsenliga rätten att ta del av handlingen. Kommittén uttalar att bestämmelsen i 1 kap. 8 § TF i samband med tillkomsten av URL blev omarbetad så, att den i detta hänseende inte är otvetydig. Enligt kommittén bör bestämmelsen förtydligas och i väsentlig överensstämmelse med vad som gällde före URL:s tillkomst ges det innehåll att rätten att i tryckt skrift offentliggöra allmän handling genom lag får begränsas av hänsyn till upphovsmannens eller framställarens rätt. En sådan justering skulle enligt kommittén också innebära att en myndighet inte under hänvisning till URL kan vägra att på begäran tillhandahålla avskrift av allmän handling.

I departementspromemorian förordas däremot att den ifrågasvarande bestämmelsen i 1 kap. 8 § TF t. v. lämnas orubbad, även om 9 och 24 §§ URL ändras i enlighet med vad utredningen föreslår.

För egen del vill jag först erinra om att 1 kap. 8 § andra stycket TF före 1960 års ändring innehöll en hänvisning till vad i lag var föreskrivet om den uteslutande rätt att genom tryck mångfaldiga litterära och musikaliska verk eller verk av bildande konst som tillkom upphovsmannen till sådant verk. I samband med 1960 års upphovsrättslagstiftning fick bestämmelsen en mera generell lydelse. Avsikten härmed angavs i förarbetena närmast vara att klargöra att vid mångfaldigande även upphovsmannens ideella rätt skulle iaktas (prop. 1960: 17 s. 350). Med denna rätt sammanhänger enligt samma uttalande frågan om förbudet i 51 § URL mot att återge verk på ett sätt som kränker den andliga odlingens intressen. Också beträffande detta förbud togs därför in ett förbehåll i 1 kap. 8 § TF.

Offentlighetskommitténs förslag innebär att det nuvarande generella förbehållet i 1 kap. 8 § TF för upphovsmannens och fotografens rätt uttryckligen anges gälla bara verk eller fotografi som innefattas i all-

män handling och inskränks till att bara avse rätten att offentliggöra verket resp. fotografiet i tryckt skrift men däremot inte t. ex. rätten att utlämna verk som innefattas i allmän handling. I departementspromemorian uttalas att den grundläggande regeln i 1 kap. 1 § TF om rätten att i tryckt skrift yttra tankar och åsikter samt meddela uppgifter och underrättelser inte gör något undantag för det fall att det material som skall tryckas omfattas av annans upphovsrätt. Eftersom tryckfriheten får inskränkas bara genom regler i själva TF måste enligt promemorian TF innehålla en hänvisning till URL och FotoL också beträffande rätten till andra alster än sådana som innefattas i allmän handling.

Det är en grundläggande princip att den tryckfrihetsrättsliga lagstiftningen inte griper in i gällande privaträttsliga regler eller rättsgrundsatser (se prop. 1956: 184 s. 16 och 1960: 17 s. 93). Samtidigt gäller att tryckfriheten får inskränkas bara genom regler som är meddelade i själva TF. I denna infördes därför redan vid dess tillkomst en hänvisning till allmän lag för att klargöra att upphovsrätten kan inskränka tryckfriheten. Enligt min mening är det naturligt att förbehållet i TF generellt hänvisar till den upphovsrättsliga lagstiftningen, dvs. URL och FotoL, alltså även beträffande andra alster än sådana som innefattas i allmän handling.

Den närmare avvägningen mellan tryckfrihetsrätt och upphovsrätt bör göras i den upphovsrättsliga lagstiftningen. Denna får därvid självfallet inte utformas så, att den inskränker den grundlagsenliga rätten att ta del av allmän handling. Detta kräver att det i URL görs förbehåll för denna rätt. Det bör alltså föreskrivas, att allmän handling utan hinder av upphovsrätt alltid skall tillhandahållas i den ordning 2 kap. TF anger. Bestämmelsen bör avse alla slag av allmänna handlingar, både sådana som omfattas av 9 § och sådana som avses i 24 §. De hänvisningar till reglerna om upphovsrätt till allmänna handlingar, som enligt vad jag nyss har sagt skall göras i 45, 46, 48 och 49 §§ URL samt 12 § FotoL, bör avse också denna bestämmelse som lämpligen tas upp i en ny 24 a § i URL.

Genom den föreslagna 24 a § tillgodoses det tryckfrihetsrättsliga intresset av att allmän handling alltid skall få tillhandahållas enligt TF. Någon anledning finns då inte att av hänsyn till dessa intressen begränsa upphovsmannens rätt i övrigt, dvs. att inskränka räckvidden av förbehållet i 1 kap. 8 § TF till att bara avse offentliggörande i tryckt skrift.

Offentlighetskommittén förslår också att hänvisningen i 1 kap. 8 § andra stycket TF inskränks på så sätt att 51 § URL inte omfattas av densamma. Som skäl åberopar kommittén att det här är fråga om ingripande från andra utgångspunkter än dem som har med yttrandefriheten att göra och att det även utan något förbehåll i TF är klart att sådant ingripande kan göras enligt lag. I promemorian förordas emel-

lertid att någon ändring inte görs i detta hänseende. För egen del ansluter jag mig till denna uppfattning.

Offentlighetskommittén har anfört att också ljud- och bildupptagning i vissa fall kan anses utgöra en allmän handling och därmed bli underkastad TF:s reglering. Denna kan därför få betydelse även för vissa rättighetsinnehavare som nämns i 5 kap. URL. I promemorian uttalas att detta förhållande f. n. inte synes påkalla någon ändring av förbehållet i 1 kap. 8 § TF.

Detta förbehåll avser enligt ordalagen bara den rätt som tillkommer upphovsman till verk eller framställare av fotografisk bild men däremot inte den rätt som tillkommer innehavare av närstående rättigheter eller framställare av sådant alster som avses i 49 § URL. Reglerna i TF om rätten till fri tillgång till allmänna handlingar etc. kolliderar sålunda med vad som föreskrivs i URL om de befogenheter som tillkommer de nämnda rättighetsinnehavarna. Till en del är emellertid kollisionen praktiskt sett löst genom att inspelning resp. alster som avses i 49 §, som framställts hos myndighet, enligt de av mig föreslagna hänvisningarna till de nya bestämmelserna i 9, 24 och 24 a §§ URL i princip får återges fritt och skall utlämnas enligt reglerna i 2 kap. TF. Kollisionen blir aktuell bara i de fall då inspelningen resp. alstret inte får återges fritt. Vad beträffar alster som avses i 49 § vill jag framhålla att dessa i dag i princip alltid skyddas även när de har framställts hos myndighet, eftersom 49 § inte innehåller någon inskränkning i framställarens rätt av hänsyn till allmänna intressen. Något särskilt förbehåll i TF av hänsyn härtill har hittills inte ansetts nödvändigt. På grund av vad jag nu anfört och med hänsyn till frågans ringa praktiska betydelse anser jag i likhet med utredningen att de förhållanden som jag här har berört inte f. n. påkallar någon ändring i TF.

Föredragande statsrådets specialmotivering till 24 a § URL

I denna paragraf föreskrivs att allmän handling utan hinder av upphovsrätt skall tillhandahållas i den ordning 2 kap. TF anger.

Sättet för tillhandahållande av allmän handling regleras främst i 2 kap. 8 § TF. Enligt denna bestämmelse skall allmän handling, som inte skall hållas hemlig, på begäran genast eller så snart ske kan utan avgift tillhandahållas den som för läsning eller avskrivning på stället vill ta del därav. Han äger också mot fastställd avgift få avskrift av handlingen. Skyldighet att tillhandahålla handling på stället skall dock inte föreligga om betydande hinder därför möter.

Regeln i 24 a § äger tillämpning både på allmänna handlingar som omfattas av 9 § och på sådana som omfattas av 24 §. Genom en hänvisning i 49 § URL har den också gjorts tillämplig på handling som innehåller katalog, tabell eller annat dylikt arbete. När det gäller tillämpningen av 24 a § på handlingar i egentlig mening torde den inte

kräva några kommentarer utöver vad som anförts i den allmänna motiveringen.

Som har anförts i den allmänna motiveringen är bestämmelsen tillämplig också på inspelningar som är att anse som allmänna handlingar. Frågan uppkommer då på vilket sätt inspelningarna i enlighet med bestämmelserna i 2 kap. TF skall tillhandahållas allmänheten. Problemet kan ha stor praktisk betydelse t. ex. när det gäller Svenskt visarkivs eller Dramatiska institutets inspelningar av t. ex. musikaliska eller dramatiska verk. De sätt på vilka en inspelning av sådana allmänna handlingar kan tillhandahållas enligt 2 kap. TF torde vara uppspelning på stället samt framställning och utlämnande av kopia. I fråga om uppspelning — som närmast torde vara att anse som offentligt framförande — innebär 24 a § bara en inskränkning i verkets upphovsmans ensamrätt att förfoga över verket. Offentligt framförande av en inspelning på annat sätt än genom radio- och televisionssändning är nämligen enligt URL inte underkastat den utövande konstnären eller framställarens bestämmande. I fråga om kopiering av inspelningar har i princip den utövande konstnären, den som framställt inspelningen och — om inspelningen skett från en radio- eller televisionssändning — sändarföretaget rätt att förbjuda kopiering. Sådan rätt tillkommer i princip också upphovsmannen till det inspelade verket. Genom att 24 a § görs tillämplig också på utövande konstnärer m. fl. innehavare av s. k. närstående rättigheter, kommer bestämmelserna om dessa konstnärers rättigheter inte att utgöra hinder mot att inspelningar kopieras för att tillhandahållas i enlighet med bestämmelserna i 2 kap. TF.

Utskottet

I propositionen läggs fram förslag att riksdagen skall godkänna den i Paris år 1971 reviderade Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk och den vid samma tillfälle reviderade Världskonventionen om upphovsrätt. Vidare läggs fram förslag till lag om ändring i lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (*upphovsrättslagen*, URL) och i lagen (1960: 730) om rätt till fotografisk bild (*fotografilagen*, FotoL). Den nya lagstiftningen föranleds dels av tillträdet till Paristexten av Bernkonventionen, dels av att nya regler ansetts erforderliga beträffande upphovsrätt till allmänna handlingar.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll i övrigt hänvisar utskottet till den kortfattade redogörelse som intagits i det föregående (s. 1).

I det följande behandlar utskottet de delar av propositionen som berörs i motioner eller som eljest tilldragit sig utskottets särskilda uppmärksamhet.

Ratifikationsfrågan

I propositionen föreslås att Sverige ratificerar Paristexten av Bernkonventionen, däri inbegripet bihanget rörande u-länderna, och den i Paris år 1971 reviderade Världskonventionen om upphovsrätt jämte tilläggsprotokoll.

I sina materiellrättsliga delar (art. 1—20) är Paristexten som ovan nämnts (se s. 15) identisk med den text som antogs vid en revisionskonferens i Stockholm år 1967. Ifrågavarande textavsnitt har ursprungligen utarbetats av Sverige såsom värdnation för Stockholmskonferensen. Att dessa bestämmelser nu kommer att träda i kraft inom Bernunionen överensstämmer således med tidigare svenska strävanden. Också i fråga om bihanget rörande u-länder har i viss mån ett ställningstagande från svensk sida tidigare skett genom den av Sverige år 1969 avgivna särskilda förklaringen angående Stockholmstextens u-landsbihang (UU 1969: 12). Även med avseende på de nya konventionstexternas innehåll i övrigt finner utskottet det önskvärt att Sverige ansluter sig till ifrågavarande internationella överenskommelser. Utskottet tillstyrker därför bifall till det i propositionen framlagda förslaget om att riksdagen godkänner dessa överenskommelser.

Lagstiftning som föranleds av art. 1—20 i Paristexten

Ett svenskt tillträde till de materiella bestämmelserna i Paristexten av Bernkonventionen kräver att vissa av bestämmelserna i den upphovsrättsliga lagstiftningen, som f. n. bygger på 1948 års Brysseltext av Bernkonventionen, anpassas till de nya konventionsbestämmelserna. De erforderliga ändringarna är emellertid av begränsad omfattning, bl. a. på grund av att den upphovsrättsliga lagstiftningen i Sverige i jämförelse med förhållandet i många andra konventionsländer är mycket modern.

Mot de framlagda lagförslagen i denna del har motionsledes ej framförts annan erinran än yrkandet i motionen 1973: 1680 (motionsyrkande 3) om viss redaktionell jämkning av 22 § första stycket 3. FotoL. Denna bestämmelse — som utgör en parallell till 60 § första stycket 5. URL — reglerar FotoL:s tillämplighet på fotografisk bild, som infogats i här belägen byggnad eller på annat sätt är fast förenad med marken. Motionären finner den i lagförslaget använda lokutionen ”på annat sätt fast förenad med marken” vara svår för tanken att transformera till verkligheten. Enligt specialmotiveringen till lagrummet (se prop. s. 176) åsyftar bestämmelsen fotografisk bild, som infogats i här belägen byggnad eller annan med marken fast förenad anordning. Motionären finner sistnämnda formulering vara att föredra och föreslår därför att lagtexten erhåller motsvarande lydelse.

Enligt vad utskottet inhämtat har avfattningen av bestämmelsen påverkats av att det utomlands i sällsynta fall lär ha förekommit att fotografisk bild blivit fast förenad med marken utan hjälp av någon ”anord-

ning". Även om sådana fall torde vara ytterst sällsynta har det ansetts inte finnas något sakligt skäl för att utesluta dem från skydd enligt 22 § FotoL.

Utskottet vill i anslutning härtill framhålla att den valda lagstiftningstekniken på denna punkt överensstämmer med en grundsyn som kommit till uttryck även på andra håll i den nu gällande upphovsrättsliga lagstiftningen. Ett genomgående drag vid utformningen av 1960 års lagstiftning på upphovsrättens område var en strävan att ge lagtexten en så generell utformning att den inte snabbt skulle bli omodern på grund av teknikens utveckling.

Inte desto mindre anser utskottet att den nu ifrågavarande bestämmelsen skulle vinna på en omformulering i enlighet med motionärens förslag. Det valda uttryckssättet torde också syfta längre än vad som följer direkt av konventionstexten (se prop. s. 185). Den engelska textversionen har på motsvarande ställe formuleringen "incorporated in a building or other structure located in a country of the Union" och den franska textversionen "faisant corps avec un immeuble situé dans un pays de l'Union". Enligt utskottets mening torde det vidare stå klart att om undantagsvis en fotografisk bild är fast förenad direkt med marken, bör tolkningsvis en sådan bild ändock anses falla under stadgandet i 22 § första stycket 3. FotoL.

Med stöd av det anförda tillstyrker utskottet därför bifall till motionen 1973: 1680 i denna del.

Upphovsrätt till allmänna handlingar

Utskottet övergår härefter till behandling av propositionen i den del som rör upphovsrätt till allmänna handlingar. Inledningsvis lämnas först en allmän orientering om den genomförda samordningen mellan tryckfrihetsförordningen (TF) och den föreslagna upphovsrättsliga lagstiftningen. I två efterföljande avsnitt behandlas därefter de enskilda lagrum som berörts i motionerna.

Tryckfriheten såsom den garanteras av TF har till syfte att säkerställa ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning. Det skall stå varje svensk medborgare fritt att — med iakttagande av de bestämmelser som TF innehåller till skydd för enskild rätt och allmän säkerhet — i tryckt skrift yttra sina tankar och åsikter, offentliggöra allmänna handlingar och meddela uppgifter och underrättelser i vilket ämne som helst. TF har ett särskilt ansvarssystem och är exklusivt tillämplig på sitt område. TF:s dignitet av grundlag medför att i tvivelaktiga fall TF äger företräde framför författningsbestämmelser av lägre statsrättslig valör.

Det är en grundläggande princip att den tryckfrihetsrättsliga lagstiftningen inte griper in i gällande privaträttsliga regler eller rättsgrundsatser. Samtidigt gäller att tryckfriheten får inskränkas bara genom regler som är meddelade i själva TF.

I 1 kap. 8 § TF finns en generell hänvisning till den upphovsrättsliga lagstiftningen för att klargöra att upphovsrätten kan inskränka tryckfriheten. I fråga om andra verk än sådana som är allmänna handlingar torde genom detta förbehåll en konflikt mellan TF:s principer och URL:s bestämmelser vara undanröjd. Däremot består alltjämt en kollision mellan TF:s och URL:s regelkomplex i det fall att en allmän handling utgör litterärt eller konstnärligt verk. En närmare avvägning mellan principerna om allmänna handlingars offentlighet och upphovsmannens ensamrätt är i detta fall således nödvändig. Eftersom upphovsrätten med hänsyn till sin privaträttsliga karaktär inte omedelbart inskränks av TF:s bestämmelser, måste därvid det publicitetsintresse som ligger till grund för TF:s stadgande om rätt att offentliggöra allmänna handlingar tillgodoses genom särskilda regler i URL. Sådana regler finns f. n. i 9 §, som gäller "upprättade allmänna handlingar", och 24 §, som i första hand syftar på handlingar som har getts in till myndighet av enskilda ("inkomna allmänna handlingar").

Enligt de föreliggande lagförslagen skall förbehållet i 1 kap. 8 § TF kvarstå oförändrat. Liksom tidigare skall den erforderliga närmare avvägningen av förhållandet mellan upphovsrätt och tryckfrihet göras i 9 och 24 §§ URL. I det fall allmänna handlingar tillerkänns fullt upphovsrättsligt skydd enligt särskilda bestämmelser i URL, återstår det att reglera hur upphovsmannens ensamrätt skall förhålla sig till principen om allmänna handlingars offentlighet.

Offentlighetsprincipen är fastslagen i 2 kap. 1 § TF. Det sägs där att varje svensk medborgare har fri tillgång till allmänna handlingar och att inskränkningar i denna rätt får gälla endast om det påkallas av vissa, särskilt angivna skäl. Det fall då enligt de angivna grunderna allmänna handlingar skall hållas hemliga måste noga anges i särskild lag. De undantag som sålunda har gjorts från offentlighetsgrundsatsen finns upptagna i lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar (*SekrL*).

I de nu framlagda lagförslagen har en bestämmelse, som skyddar rätten att ta del av allmän handling, tagits upp i en ny 24 a § i URL. En motsvarande bestämmelse har också införts i 12 § tredje stycket FotoL. Bestämmelsen i 24 a § URL avser alla slag av allmänna handlingar, både sådana som omfattas av 9 § och sådana som avses i 24 §. Den äger motsvarande tillämpning på vissa upphovsrätten närstående rättigheter som anges i 45—49 §§ URL. Om en sådan bestämmelse inte fanns, kunde det föreligga risk för att i vissa fall en myndighet under åberopande av upphovsmannens ensamrätt skulle kunna vägra att på begäran tillhandahålla avskrift av allmän handling. Den sålunda föreslagna ordningen bör likväl inte uppfattas som någon principiell nyhet utan får närmast ses som en lagteknisk förbättring. Att en motsvarighet till 24 a § saknas i nuvarande URL medför inte någon större praktisk olägenhet, eftersom

”upprättade allmänna handlingar” enligt huvudregeln i 9 § inte är föremål för upphovsrätt. Det enda nu gällande undantaget härifrån är officiell karta. Enligt förslaget skall dock det upphovsrättsliga skyddet utsträckas till att avse vissa allmänna handlingar som nu är oskyddade. Detta accentuerar behovet av att förhållandet mellan URL och TF på denna punkt uttryckligen regleras genom en återhänvisning i URL till 2 kap. TF.

De särskilda problem som uppstår genom att också ljudupptagning i vissa fall kan anses utgöra en allmän handling och därmed bli underkastad offentlighetsprincipen i 2 kap. TF behandlar utskottet i avsnittet angående 24 a § URL här nedan (s. 39).

Närmare angående 9 och 24 §§ URL

I motionen 1973: 1680 framförs förslag om viss omredigering av dessa bestämmelser. Som skäl härför åberopas att 9 § andra stycket punkterna 2—4 (reglerna om s. k. tvångslicens och om undantag från ersättningsrätten) utgör inskränkningar i upphovsrätten vilka systematiskt sett hör hemma i 2 kap. URL som bär rubriken ”Inskränkningar i upphovsrätten”. Liknande synpunkter har inför utskottet framförts av Sveriges författarförbund. Såsom skäl för den föreslagna omredigeringen har endast lagsystematiska synpunkter anförts. Några nämnvärda praktiska olägenheter eller någon risk för tolkningssvårigheter till följd av den i propositionen tillämpade dispositionen har inte redovisats.

Sett ur uphovsmannens synvinkel kan motionären tyckas ha visst fog för sin kritik. Såsom föredragande statsrådet framhållit har emellertid utgångspunkten vid utformningen av de i propositionen föreslagna reglerna varit delvis en annan, nämligen att det bör göras en åtskillnad mellan allmänna handlingar som i princip skall vara helt uteslutna från upphovsrättsligt skydd och sådana handlingar, till vilka upphovsrätt i större eller mindre omfattning skall kunna göras gällande. Den förstnämnda gruppen anknyter till art. 2.4. i Bernkonventionen, enligt vilken ”officiella texter på lagstiftningens, förvaltningens och rättskipningens område” kan helt uteslutas från upphovsrättsligt skydd. Vidare utgör denna grupp av handlingar visserligen resultatet av en författande verksamhet, vilken i och för sig kan grunda upphovsrätt. I och med den stats- eller förvaltningsrättsliga akt varigenom texten blivit en lag, en dom osv. har emellertid ett aktstycke av annan rättslig valör tillkommit än de litterära arbetsprodukter som normalt är föremål för upphovsrätt. Båda dessa omständigheter utgör skäl för att denna grupp av handlingar bevaras som en enhetlig grupp i lagtexten och inte delas upp på olika kapitel. Eftersom beträffande dessa handlingar upphovsrätt endast kan föreligga i mycket begränsad omfattning och i mycket speciella fall, synes enligt utskottets uppfattning betydande fördelar i systematiskt hänseende vara att vinna med en uttömmande reglering av dessa handling-

ars upphovsrättsliga ställning i en enda paragraf på sätt föreslås i propositionen.

I motionen 1973: 1680 framförs vidare förslag om viss omformulering av lagtexten i dessa stadganden. Uttrycket "diktverk" bör enligt motionären utgå och ersättas med uttrycket "lyriskt verk". Motionären synes emellertid anse att sistnämnda uttryck har exakt samma innebörd som avses med uttrycket "diktverk" enligt lagförslaget. Någon betydelseförskjutning åsyftas således inte. Måhända är uttrycket "lyriskt verk" en inom modern litteraturvetenskap gångbar och adekvat term. Uttrycket "dikt" och "diktverk" förekommer dock på många ställen i 1960 års förarbeten till URL. Att nu införa en helt ny term som inte anknyter till föreliggande förarbeten synes olämpligt, särskilt som någon betydelseförskjutning inte är avsedd och inte heller någon risk för feltolkning av uttrycket "diktverk" blivit påvisad.

Med hänsyn till vad sålunda anförts avstyrker utskottet bifall till motionen 1973: 1680 i denna del.

Närmare angående 24 a § URL

Beträffande den i förslaget genomförda lagtekniska samordningen mellan den i 2 kap. TF stadgade rätten för envar att ta del av allmänna handlingar, å ena sidan, och upphovsmannens rätt att disponera över sitt verk, å andra sidan, hänvisar utskottet till föredragande statsrådets ovan intagna redogörelse (s. 32) samt till vad utskottet i det föregående anfört härom (s. 36—38).

Såsom föredragande statsrådet påpekat (se ovan s. 34) blir 24 a § tillämplig inte bara på handlingar i egentlig mening utan också på inspelningar, som har karaktären av allmänna handlingar. Endast i sistnämnda avseende har motionsledes kritik framförts mot den föreslagna bestämmelsen. I motionerna 1973: 1667 och 1973: 1680 (motionsyrkande 2) har sålunda framställts yrkanden som syftar till att helt eller delvis undanta inspelningar från paragrafens tillämpningsområde. Innan utskottet närmare behandlar dessa motionsyrkanden är det nödvändigt att först något beröra *dels* vad som för närvarande anses gälla i fråga om ofentlighetsprincipens tillämpning på inspelningar, *dels* det av riksdagen såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling nyligen antagna förslaget till ändringar i 2 kap. TF.

Med utgångspunkt i TF:s ordalydelse är det tveksamt hur man bör betrakta gramfonoskivor, diktafonrullar och magnetband till bandspelare. Denna fråga togs upp av JO i 1955 års ämbetsberättelse (s. 177). JO uttalade där att fonogram i och för sig uppenbarligen inte kan hänföras under allmänna handlingar som avses i 2 kap. 2 § TF. Om utskrift av fonogrammet sker, är utskriften däremot, påpekade JO, att anse som handling.

Utvecklingen i praxis under de senaste femton åren har emellertid

inneburit en utvidgning av handlingsbegreppet. Av intresse är framför allt tre avgöranden av regeringsrätten, 1965 ref. 25, 1969 ref. 11 och 1971 ref. 15. Samtliga fall rörde utlämnande av uppgifter som lagrats på magnetband. I fallet från år 1971 uttalade regeringsrätten bl. a. att en upptagning på mekanisk eller elektrisk väg liksom det skriftliga meddelandet var en form för att lagra och bevara upplysningar och att ordet handling ej behövde ges en så begränsad betydelse att det inte omfattade även sådan upptagning. Med hänsyn till det sagda ansåg regeringsrätten att det magnetbandsregister som det i fallet var fråga om fick anses som handling i TF:s mening. Regeringsrätten gick dock inte in på frågan på vad sätt magnetbandsregistrets uppgifter skulle lämnas ut.

Regeringsrättens avgörande står i överensstämmelse med vad som föreslagits av offentlighetskommittén i betänkandet (SOU 1966: 60) Offentlighet och sekretess. Enligt kommittén borde i TF föras in en uttrycklig föreskrift att som handling skulle anses inte bara framställning i skrift eller bild utan även upptagning som måste återges för att kunna läsas eller avlyssnas.

I propositionen 1973: 33 har Kungl. Maj:t bl. a. — för prövning i grundlagsenlig ordning — förelagt riksdagen förslag till ändringar i 2 kap. TF. Propositionen har nyligen godkänts av riksdagen (KU 1973: 19).

Förslaget till ändringar i TF syftar till att undanröja den oklarhet som hittills har rått i frågan hur offentlighetsprincipen, dvs. allmänhetens rätt att få tillgång till det material som finns hos myndigheterna, skall tillämpas på ADB-upptagningar och andra upptagningar av teknisk natur, t. ex. mikrofilm och fonogram. Förslaget innebär att samma regler som f. n. gäller om handlingar så långt möjligt skall tillämpas också på tekniska upptagningar. Vissa särskilda regler föreslås dock när det gäller på vilket sätt myndigheterna skall tillhandahålla sådana upptagningar som är offentliga. Upptagningarna skall alltid tillhandahållas i läsbar resp. avlyssningsbar form, vilket i fråga om ADB-upptagning innebär att upptagningen måste antingen visas på bildskärm eller tillhandahållas i utskrift så att den kan läsas. Detta slag av tillhandahållande skall i princip alltid ske utan avgift för den enskilde. Den enskilde skall vidare ha rätt att mot avgift erhålla en särskild utskrift av teknisk upptagning. Myndigheterna skall däremot, såvitt gäller ADB-upptagningar, inte vara skyldiga att lämna ut kopia av själva datamediet, t. ex. magnetbandet. Kopior av andra tekniska medier än datamedier, t. ex. ljudband, berörs inte av denna undantagsbestämmelse. Enligt förslaget skall TF tillämpas i sin nya lydelse fr. o. m. den 1 juli 1974.

I motionen 1973: 1667 yrkas att den föreslagna 24 a § URL ändras därhän att det i stadgandet omtalade tillhandahållandet utan hinder av upphovsrätt endast får ske på sätt nu anges i 2 kap. 8 § TF. Därmed avser motionärerna huvudsakligen att förebygga att offentlighetsprinci-

pen görs tillämplig på de inspelningar som förvaras hos Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv (DOVA), som sedan den 1 juli 1970 är statlig myndighet. Att den föreslagna 24 a § därmed får betydelse för bl. a. dessa inspelningar har uttryckligen berörts i propositionen (se ovan s. 34).

Det skyddsbehov för ifrågavarande arkivs fonogramsamlingar som motionärerna vill tillgodose har närmare utvecklat inför utskottet av företrädare för DOVA. Därvid har bl. a. följande framkommit.

Dialekt- och ortnamnsarkiven har alltsedan mitten av 1930-talet gjort inspelningar av svenska dialekter och folkminnen på grammofonskivor, tråd och band. Syftet med dessa inspelningar har varit rent vetenskapligt. Inspelningarna möjliggör undersökningar av ordförråd, syntax, formlära och ljudlära i de enskilda målen. Likaså innehåller inspelningarna upplysningar av stort etnologiskt/folkloristiskt källvärde. Med hänsyn till språksociologiska och traditionsvetenskapliga aspekter förs noggranna anteckningar om sagesmännens (informanternas) namn, ålder, hemvist och sociala bakgrund. Innan dessa inspelningar har gjorts, har informanterna hittills underrättats om att inspelningarna endast skall användas för vetenskapligt syfte. Det har ofta ställts som villkor från sagesmännens sida att obehöriga personer icke skall få ta del av inspelningarna. Särskilt har man varit angelägen om att inspelningarna icke skall sändas i radio, men man har mycket ofta också ställt som bestämt villkor att inspelningarna icke skall kunna avlyssnas i informanternas hembygd. Å andra sidan har endast i rena undantagsfall ersättning utgått till informanterna. Inspelningarna görs nästan alltid i form av fria intervjuer, och förutsättningarna för ett gott resultat är att sagesmännen hyser fullt förtroende för den intervjuande arkivtjänstemannen. Det förekommer att sagesmännen stundom lämnar indiskreta upplysningar rörande förhållandena i deras närmaste omgivning. Likaså kan dialekten som sådan ofta te sig löjeväckande för dem som icke har förståelse för dialekternas värde, och motsvarande gäller för informanternas uppgifter om vissa folktroföreställningar de på allvar ansluter sig till samt om vissa "vidskepliga" bruk de praktiserar. Arkivens ledning har därför hittills iakttagit mycket stor diskretion vid tillhandahållande av inspelningar till allmänheten. Besökande hembygdsforskare har tillåtits att lyssna på inspelningar av icke-kontroversiellt innehåll. Kopior av inspelningar har som regel bara tillställts sagesmännen själva och deras allra närmaste anhöriga (make, barn, barnbarn). Däremot har inspelningar med endast mycket få inskränkningar hållits tillgängliga för den vetenskapliga forskningen vid universiteten.

Svenskt visarkiv (SVA) har sedan 1968 gjort inspelningar av folkliga visor och instrumental folkmusik och förfogar nu över den ojämförligt största samlingen svensk folkmusik i landet. Materialet omfattar f. n. cirka 15 000 musikinslag, varav hälften är vokalmusik (visor) och hälft-

ten instrumentalmusik (se Fonogrammen i musiklivet, SOU 1971: 73 s. 61). Inspelningarna görs för forsknings- och studieändamål och för att bevara ett värdefullt kulturarv åt nutid och eftervärld. Materialet kommer att göras tillgängligt t. ex. genom utgivning på grammofonskivor, varvid SVA samarbetar med Institutet för rikskonserter, och genom att större, representativa urval från de olika landskapen kommer att i kopia erbjudas bl. a. läns museerna och skilda lokala kulturorgan. I mån av tillgång till erforderliga lokal-, apparatur- och personalmässiga resurser kommer band att kunna avlyssnas i arkivet eller därifrån erhållas i kopior också på begäran av enskilda. Ingen kopiering görs emellertid utan att respektive traditionsbärare (den som sjungit visan eller spelat låten) lämnat sitt tillstånd därtill; i det fall materialet används i offentliga sammanhang, såsom grammofonskivor — också SVA:s egna — och i radio, utbetalas enligt överenskommelse ekonomisk ersättning till traditionsbärarna. För sin insats vid själva inspelningen erhåller de sistnämnda en ytterst blygsam ersättning. Många av de traditionsbärare som förfogar över det mest värdefulla materialet tycker själva, stundom med och stundom utan fog, att de inte längre kan sjunga eller spela på ett sådant sätt att de vill ha sitt eget framförande offentligt uppspelat. Å andra sidan finns t. ex. bland fiolspelmännen personer som tillhör landets bästa instrumentalmusiker över huvud taget och som är mycket medvetna om sitt konstnärskap; dessa är av naturliga skäl måna om att deras framföranden icke används kommersiellt eller på annat sätt sprids utan deras medgivande.

Vad som nu sagts om SVA gäller övriga DOVA-arkiv i den utsträckning även de ägnar sig åt inspelning av folkmusik. Omvänt gäller för de intervjuer som åtföljer SVA:s folkmusikinspelningar vad som tidigare sagts om dialekt- och folkminnesinspelningarna.

DOVA-arkivens inspelade material är, med undantag för vissa musikinspelningar, inte föremål för upphovsrätt. Majoriteten av musikinspelningarna utgörs nämligen av traditionellt material och saknar, i likhet med praktiskt taget alla talinspelningar, upphovsrättsligt skydd. För samtliga musikinspelningar och för enstaka talinspelningar gäller däremot rätten för utövande konstnärer enligt 45 § URL, och arkiven äger härvidlag den fonogramframställare tillkommande rätten enligt 46 § URL. För musikinspelningarna kan således f. n. det erforderliga skyddet erhållas och exekutörernas rätt tillgodoses med stöd av 45 och 46 §§ URL. Restriktiviteten vid tillhandahållandet av talinspelningar har baserats på en redan före DOVA-organisationens tillkomst den 1 juli 1970 utbildad praxis, på de utfästelser som informanterna krävt och fått samt på det förhållandet att stadgandet i 2 kap. 8 § TF om hur allmänna handlingar skall tillhandahållas ingenting nämner om fonogram. Om möjligheten att på detta sätt begränsa allmänhetens tillgång till inspelningarna skulle upphöra, skulle detta enligt DOVA medföra ytterst

allvarliga svårigheter för inspelningsverksamheten samt därmed sammanhängande forsknings- och studiarbete.

Utskottet anser det självfallet viktigt att DOVA har praktiska möjligheter att bedriva sitt betydelsefulla forsknings- och studiarbete under de former som verksamhetens speciella art förutsätter. Dessa möjligheter äventyras otvivelaktigt av den extensiva tolkning av handlingsbegreppet som under senare år skett i praxis. Ännu större olägenheter skulle uppstå om DOVA i fråga om inspelat material skulle bli skyldigt att lämna ut kopia av själva ljudbandet i enlighet med vad som i den ovannämnda propositionen 1973: 33 föreslås gälla fr. o. m. den 1 juli 1974. Det skyddsbehov för DOVA:s inspelningar som motionärerna vill tillgodose finner utskottet således mycket angeläget. Det eftersträfvade skyddet kan emellertid uppenbarligen inte åstadkommas på den väg som förordas i motionen. Frågor om inskränkningar i offentlighetsprincipen faller under sekretesslagstiftningen.

SekrL är för närvarande föremål för översyn av offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén (direktiv 1970 Ju: 49, tilläggsdirektiv 1972 Ju: 38). Det hör vid sådant förhållande lämpligen ankomma på kommittén att närmare utreda vilka inskränkningar i offentlighetsprincipen som kan göras beträffande DOVA:s samlingar av inspelningar. Skulle det tidsmässigt anses mest praktiskt att förslag i frågan utarbetas inom departementet, bör i så fall kommittén beredas tillfälle att avge yttrande. Enligt det av riksdagen såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antagna förslaget till ändringar i 2 kap. TF skall TF i sin nya lydelse tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1974. Med hänsyn härtill bör förslag om inskränkningar i offentlighetsprincipen såvitt avser DOVA:s inspelningar föreläggas riksdagen före nämnda tidpunkt. Vad utskottet nu anfört bör ges Kungl. Maj:t till känna.

Utskottet övergår här efter till behandling av det i motionen 1973: 1680 under 2 framförda yrkandet om att i 24 a § bör införas undantag för s. k. talböcker. Enligt 18 § andra stycket URL kan Kungl. Maj:t ge tillstånd åt bibliotek eller organisation att på vissa villkor framställa exemplar av utgivet litterärt verk genom ljudupptagning att användas för utlåning till blinda och andra svårt funktionshindrade. Närmare bestämmelser här om ges i 8--10 §§ kungörelsen (1961: 348) med tillämpningsbestämmelser till URL och FotoL. Rätt att utan upphovsmannens samtycke framställa talbok har enligt sistnämnda bestämmelser tillerkänts stifts- och landsbiblioteken, centralbiblioteken och Stockholm stadsbibliotek. Såsom kompensation för talboksframställningen utbetalas ett årligt statsanslag till Sveriges författarförbund.

Motionären framhåller att 24 a § — med den tolkning av begreppet allmän handling som görs i propositionen — kommer att vara tillämplig på talböcker. Detta anser motionären stå i direkt motsägelse till bestämmelsen i 18 § andra stycket URL. Följden skulle enligt motionärens uppfattning bli att Kungl. Maj:t inte kan uppställa några villkor för utlå-

ningen av talböcker — biblioteken skulle t. o. m. vara skyldiga att tillhandahålla kopior av dem.

Liknande synpunkter har inför utskottet framförts av företrädare för Sveriges författarförbund. Vad förbundet befarar är att reglerna om framställning och utlåning av talböcker kringgås genom att envar får rätt att mot en mindre avgift erhålla kopior av de ifrågavarande magnetbanden.

Utskottet vill till en början framhålla att det för närvarande inte finns någon uttrycklig rätt för enskild att av myndighet erhålla kopia av magnetband. Regeringsrätten gick i sina ovannämnda avgöranden inte in på frågan på vad sätt det ifrågavarande magnetbandsregistrets uppgifter skulle lämnas ut. Myndighet är oförhindrad att lämna ut fonogramkopia, om sökanden begär det och utlämnandet kan ske utan olägenhet för myndigheten. Utlämnandet sker emellertid i sådant fall inte med stöd av offentlighetsprincipen utan som ett led i myndighetens serviceverksamhet. Uppenbarligen har myndigheten rätt till ersättning för att den står till tjänst på detta sätt. Några fastställda taxor finns dock ej. Om det genom propositionen 1973: 33 framlagda förslaget till ändringar i 2 kap. TF genomförs, kommer däremot skyldighet för myndighet att utlämna kopia av ljudband att föreligga fr. o. m. den 1 juli 1974.

Såsom utskottet tidigare utvecklat (se ovan s. 37) kan i princip inte några inskränkningar i offentlighetsprincipen genomföras i den upphovsrättsliga lagstiftningen. Det av motionären berörda problemet synes inte heller vara av den art som bör skyddas genom bestämmelser i SekrL. Frågan om komplettering av expeditjonskungörelsen (1964: 618) med särskilda avgiftsbestämmelser beträffande teknisk upptagning är för närvarande föremål för övervägande i finansdepartementet (se prop. 1973: 33 s. 84). Om därvid expeditjonsavgiften för kopia av ljudband, såvitt avser framställd talbok, sätts i relation till vad motsvarande utskrift skulle kosta, synes förevarande spörsmål komma att lösas på ett för motionären och Författarförbundet tillfredsställande sätt. Utskottet förutsätter att denna möjlighet kommer att övervägas under den pågående beredningen av hithörande frågor inom finansdepartementet. Under hänvisning till vad sålunda anförts avstyrker utskottet bifall till motionen.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

- A. att riksdagen med avslag på det i motionen 1973: 1680 under 1 framställda yrkandet antar 9 och 24 §§ i det vid propositionen 1973: 15 fogade förslaget till lag om ändring i lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk,
- B. att riksdagen med avslag på motionen 1973: 1667 och på det i motionen 1973: 1680 under 2 framställda yrkandet antar 24 a § i det under A ovan angivna lagförslaget,

- C. att riksdagen med anledning av propositionen och motionen 1973: 1667 som sin mening ger Kungl. Maj:t till kända vad utskottet ovan anfört rörande en närmare utredning av frågan om inskränkningar i offentlighetsprincipen såvitt avser vissa fonogramsamlingar,
- D. att riksdagen antar det under A ovan angivna lagförslaget i den mån det ej omfattas av hemställan under A—B ovan,
- E. att riksdagen — med förklaring att propositionen, såvitt nu är i fråga, inte kunnat oförändrad antas — med bifall till det i motionen 1973: 1680 under 3 framställda yrkandet för sin del antar det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i lagen (1960: 730) om rätt till fotografisk bild med den ändringen att 22 § första stycket 3. erhåller nedan angivna, såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse:

Kungl. Maj:ts förslag

Utskottets förslag

22 §

Denna lag äger tillämpning på

1. fotografisk bild, framställd av den som är svensk medborgare eller har *sin vanliga vistelseort* i Sverige,

2. fotografisk bild, som först utgivits i Sverige *eller samtidigt i Sverige och utom riket*,

3. *fotografisk bild som infogats i här belägen byggnad eller på annat sätt är fast förenad med marken.*

3. fotografisk bild som infogats i här belägen byggnad eller *annan med marken fast förenad anordning.*

Vid tillämpning — — — — — utgivning utomlands.

F. att riksdagen godkänner

1. den i Paris den 24 juli 1971 reviderade Bernkonventionen den 9 september 1886 för skydd av litterära och konstnärliga verk,

2. den i Paris den 24 juli 1971 reviderade Världskonventionen om upphovsrätt den 6 september 1952 jämte tilläggsprotokoll 1 och 2.

Stockholm den 25 april 1973

På lagutskottets vägnar

DANIEL WIKLUND

Närvarande: herrar Wiklund i Stockholm (fp), Svedberg (s), Svanström (c), fröken Anderson i Lerum (s), herrar Lidgard (m), Hammarberg (s), fru Åsbrink (s), fru Lundblad (s)*, fru Jonäng (c)*, herrar Winberg (m), Israelsson (vpk), Olsson i Timrå (s)*, Olsson i Sundsvall (c), Enlund (fp) och fru Nilsson i Sunne (s).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

